

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Lhaní jako komunikační problém ve společnosti

Kouřilová Lenka

Bakalářská práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka Kouřilová**
Osobní číslo: **H10187**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Komunitní studia**
Název tématu: **Lhaní jako komunikační problém ve společnosti**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Téma práce je lhaní jako komunikační problém ve společnosti. Její pomocí bude vyjádřeno, jak se lže v naší společnosti dnes. Studentka se zaměří v teoretické části na tento problém sociální patologie v rámci sociální psychologie, etiky atd. Praktickou část bude doprovázet její vlastní výzkum. Dotazníkové šetření, do kterého zahrne skupiny lidí podle věku či pohlaví.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

VYBÍRAL ZBYNĚK: Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci, Praha: Portál, 2003

NASHER JACK: Jak prokouknout lež, Praha: Garda, 2011

MLEZIVA EMIL: Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a obrana proti nim, Praha: Vyšehrad, 2000

NAKONEČNÝ MILAN: Sociální psychologie, Praha: Academia, 2009

POKORNÝ V., TELCOVÁ, J., TOMKO A.: Prevence sociálně patologických jevů, Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.
Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákony, a s tím, že pokud dojde k užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna od mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

.

V Pardubicích dne 29. března 2013

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Ondřeji Štěchovi, Ph.D. za laskavé vedené práce, jeho námítky, kritiku, připomínky a nakonec i trpělivost.

Dále bych také ráda poděkovala Mgr. Zuzaně Hlouškové za rady a pomoc v oblasti technické stránky tvorby této práce.

Anotace

V této práci s názvem Lhaní jako komunikační problém se budu snažit přiblížit k problematice fenoménu lhaní, která je uskutečňována prostřednictvím komunikace. Toto téma je zajímavé pro jeho složitost. Na tento pojem lze nahlížet z různých hledisek jako je psychologie, filozofie či sociologie. V současnosti kolem konfabulismu vyvstává několik nezodpovězených otázek, které se budu snažit v této práci objasnit. Jaký je postoj a názor na lživost? A jaké důvody vedou v různých situacích ke lžím?

Klíčová slova

Komunikace, společnost, sociální patologie, lež (konfabulace), etika

Annotation

The thesis “Lying as a problem of communication” discusses a phenomenon of lying in the larger context of human communication as such. This topic is attractive due to its complexity: the notion of lying can be defined from the point of view of different approaches, i.e. with respect to psychology, philosophy, or sociology. Recently, the confabulation phenomena have given rise to a series of unanswered questions which I will attempt to clarify in this thesis. What attitudes towards lying are typical? What are the reasons for lying in various circumstances?

Key Words

communication, society, social pathology, lying & confabulation, ethics

OBSAH

1. Úvod.....	3
2. Komunikace a společnost.....	5
2.1. Co je to komunikace?	5
2. 3. Pojem společnost	5
3. Sociální patologie a sociální deviace	7
3.1. Základní pojmy	7
3.2. Sociální patologie z pohledu vědních disciplín (sociologie)	8
3.3. Normalita a konformita.....	10
3.4. Socializace, toleranční limit, společenský řád	10
4. Lež, pravda, polopravda.....	12
4. 1. Pravda a polopravda.....	12
4. 2. Lež	13
4. 2. 1. Definice	13
4. 2. 2. Pozitivní a negativní vnímání.....	14
4. 2. 3. Společnost, kultura, doba a jiné vnímání	15
4. 3. Historie a lež.....	16
4. 4. Hierarchie lží.....	18
4. 5. Lhaní a věk.....	18
4. 6. Muži, ženy a lež	19
4. 7. Proč lžeme?.....	20
4. 7. 1. Důvody a funkce lži	20

4. 8. Nevědomé a vědomé lhaní.....	21
4. 9. Jak se klame? Jak to poznáme? Analýza přetvářky	21
4. 10. Tři emoce	23
5. Etika a lež.....	25
6. Empirický výzkum	27
6. 1. Metodologie	27
6. 2 Výzkumné otázky	28
6. 3 Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	28
6. 3. 1 Postoje	28
6. 3. 2. Oblast zaměstnání.....	48
6. 3. 3. Rodina, partner	55
7. Závěr	63
8. Seznam literatury	65
9. Seznam grafů.....	67
10. Přílohy.....	I

1. Úvod

Co je pravda? Co je lež? Jak tyto dva pojmy vnímáme? Akceptuje se v dnešní době lež? Vnímáme vůbec kolik lži je kolem nás? Není dnes a denně prostřednictvím médií, jakožto naším komunikačním prostředkem, lež šířena do celé naší společnosti? Vnímá to vůbec někdo?

Touto prací bych chtěla alespoň trochu poukázat na toto dosti opomíjené téma. S konfabulací se setkáváme denně, ať vědomě či nevědomě. Lež většinou chápeme jako zlou, špatnou, takže si říkáme: já nelžu, je to něco špatného, proč bych tím někomu ubližoval, ale jsou přece i lži tzv. malé, neškodné např. dárky nosí ježíšek, s ní jsme se setkali snad všichni. Avšak můžeme tyto lži odsuzovat? Děláme to? Nebo když jsme byli menší, každý zalhal svým rodičům, např. zapřel jim špatnou známku či poznámku, protože by mu rodiče vyčinili. Naše toleranční limity se změnily. To jsou důvody, které mě vedou k zamyšlení proč? A proto je ve své práci zmíním a budu se Vám je snažit co nejvíce přiblížit.

Cílem mé práce bude tedy poukázat na přítomnost lži v naší organizované globální společnosti a představit fenomén lhaní. Doufám, že dosáhnu tohoto cíle a lidé si budou více uvědomovat její všudypřítomnost.

Nejsem první ani poslední, kdo se konfabulismu bude věnovat. Například Michal Stránský napsal diplomovou práci s názvem Lež jako filozofický problém nebo také disertace Štěpána Konečného na téma Fenomén lhaní v prostředí internetu. Jejich práce byla určitě velkým přínosem a pro mě se stala zdrojem k mé bakalářské práci. Avšak velmi zásadní a důležité monografie, která se staly, podkladem pro tuto práci jsou Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci od Zbyňka Vybírala a monografie Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a ochrana proti nim od Emila Mlezivy.

Kolem konfabulismu vyvstalo několik filozofických myšlenek významných filozofů jako je např. Tomas Hobbes a Ludwig Wittgenstein. Tématu se také věnoval kalifornský psycholog Paul Ekman, na kterého se ve své monografii právě odkazuje Zbyněk Vybíral.

Existuje řada, spisovatelů, psychologů, sociologů, kteří se o toto téma zajímali či zajímají. Mě toto téma zaujalo též. Proto se ve druhé části mé bakalářské práce budu věnovat empirickému výzkumu, kde se budu snažit nalézt odpovědi na výzkumné otázky: jaký je postoj a názor společnosti na lživost a jaké jsou důvody, které vedou ke lžím. To vše by nakonec mělo buď potvrdit teoretickou část, nebo úplně nejlépe ji vyvrátit.

2. Komunikace a společnost

V této kapitole bych Vás chtěla seznámit s pojmem komunikace a pojmem společnost. Tyto dva pojmy velmi úzce souvisí s konfabulací. Komunikace je prostředek k uskutečňování lži. Ve společnosti se lež pohybuje a ovlivňuje ji.

2.1. Co je to komunikace?

V odborné literatuře můžeme nalézt mnoho různých definic pojmu komunikace. Rozhodla jsem se vybrat jen jednu z nich.

Komunikace, z latiny communicare, znamenalo „činit něco společným, společně něco sdílet“ (Vybíral, 2000, str. 17).

Komunikací sdílíme svoje potřeby, prožitky, formuje naše postoje. Můžeme pomocí ní ovlivnit a naopak. Komunikace je sociální akt a druh sociální interakce. Komunikovat můžeme verbálně či neverbálně. „Dokáže přesvědčit o pravdě i věrohodně šířit lež“ (Vybíral, 2000, str. 11). Každá kultura má vlastní určitý systém komunikace, kterým rozumí pouze ona. Zahrnuje jazyk, ale i gesta a způsob chování (Nakonečný, 2009).

V dnešním vyspělém světě, už můžeme komunikovat emailem, telefonem, faxem, přes internet např. u nás je nejznámější sociální síť Facebook, kde můžete se svými „přáteli“ sdílet svoje aktuální prožitky. Jsou to příležitosti pro každého z nás, kde můžeme neomezeně komunikovat v jakoukoli hodinu, v jakýkoli den. Komunikace je součástí života od nepaměti a zároveň je prostředkem k uskutečnění lži, podvodu a klamání.

2.3. Pojem společnost

Pod pojmem společnost si každý dokáže něco vybavit, ekonom např. obchodní společnost a její druhy. Já však ekonom nejsem, a proto spíše budu pohlížet na tento pojem, ze sociologického hlediska. Jan Keller uvádí ve své knize, že „společnost ve skutečnosti neexistuje, přesněji řečeno, společnost existuje, jen pokud se lidé chovají, jako kdyby skutečně existovala“ (2004, 2005, str. 11). A nechováme se tak? Nepotřebujeme mít v životě nějaká pravidla, jistotu, řád nebo něco, v co věříme?

Spousta vědců se snažila o přesnější vymezení tohoto pojmu. Například strukturální funkcionalista Talcott Parsons¹ chápe společnost jako ucelený systém prvků uspořádaný do vztahů nadřízenosti a podřízenost. Jedním z charakteristických rysů společnosti jsou sociálně negativní a patologické jevy² (Urban, Dubský 2008). To vše je kolem nás, jen to nenechávat bez povšimnutí. Ovlivňuje nás to a podle toho se budeme i chovat.

Ve slovníku sociální práce bychom našli, že společnost je „souhrn individuí jednajících s ohledem na jednání druhých, a to v určitém historickém, prostorovém, kulturním a sociálním kontextu“ (Matoušek, 2008, str. 210).

¹ Americký sociolog (1902-1979), vytvořil pojetí strukturálního funkcionalismu (Keller, 2004, 2005)

² Negativním jevem je např. krize rodiny a tradičních autorit, pracovní stres a nejistota, projevy agresivity, násilí a lhostejnosti, krize demokracie, domácí násilí, drogové závislosti (Urban, Dubský, 2007)

3. Sociální patologie a sociální deviace

V této kapitole bych chtěla poukázat na to, zda je lež přijatelná nebo ne. Budu se zde zabývat otázkou konformity a společenského řádu. Jaké jsou normy v naší společnosti a zda lež nepřekročila hranici normality. Jaké jsou naše toleranční limity, jestli se posunuli. Jaký vliv tohle všechno má na lhaní.

3.1. Základní pojmy

V posledních pár desetiletích zaznamenáváme vysoký nárůst jevů, které jsou označovány jako sociálně patologické. Můžeme je vnímat jako nechtěné, nežádoucí či nepřijatelné. Tyto jevy mají svoji určitou míru společenské nebezpečnosti. (Fischer, Škoda, 2009) A teď je otázka zda lhaní je jev, který můžeme řadit mezi problémy sociální patologie? Pokud ano, má svoji míru společenské nebezpečnosti? Proto raději uvedu definici sociální patologie.

Podle S. Fischera a J. Škody „pojem sociální patologie, z lat. pathos = utrpení, choroba, se nejedná o samostatný vědní obor, jde o souhrnné označení nezdravých, abnormálních a obecně nežádoucích společenských jevů“ (2009, str. 13).

Existuje řada vědních disciplín, jako je například sociologie, psychologie, medicína a etopedie, které se podílejí na studiu a popisu těchto jevů. L. Urban a J. Dubský ve svém díle uvádí, že „sociální patologie je označením pro všechny nenormální nebo všeobecně nežádoucí společenské jevy.(...) Stanovení, co je patologické, se odvíjí od pojetí normality akceptovaného danou společností (2008, str. 53). Sociální patologie je vlastně jako jedno z odvětví sociologie, autorem toho pojmu je Herbert Spencer³. Tento pojem může být někdy nahrazován jako sociální deviace, přitom se tyto dva pojmy od sebe liší. Je proto velmi důležité, při vymezení těchto pojmů, neudělat chybu a oba pojmy dobře rozlišit. Deviantní jevy, nemusí být vždy patologické (Fischer, Škoda, 2009).

³ Anglický filozof, sociolog (1820 – 1903), rozvinul funkcionalistickou perspektivu, stoupenec liberalismu (Keller, 2004, 2005).

Podle L. Urbana a J. Dubského „slova deviace, deviant nebo deviantní v lidech zpravidla evokují obrazy něčeho nebo někoho neobvyklého, cizokrajného, skrz naskrz divného a potenciálně i nebezpečného“ (2008, str. 21).

„Z latiny deviatio = odchylka, úchylka je definována jako způsob jednání, které není konformní vůči společenské normě, jež je akceptována většinou populací“ (Fischer, 2006; Fischer, Škoda, 2009, str. 14).

Společenskou normou a konformitou se budu zabývat v dalších kapitolách této práce. Emile Durkheim⁴ je zakladatelem vědeckého zkoumání deviací. Zkoumal příčiny narušení sociálního řádu, spojoval změnu a deviaci. Dále bych jen ještě poukázala na pojem sociální dezorganizace. Sociální dezorganizace bývá pojímána spíše jako narušení a rozklad systému norem naší společnosti. Tento pojem uvedla tzv. Chicagská škola⁵. Důsledkem dezorganizace vznikají životní způsoby a vzorce chování, které bývají pro společnost patologické (Fischer, Škoda, 2009). Nezbývá mi než souhlasit, životní způsob lidí naší společnosti se mění každým dnem, měsícem, rokem. To co bývalo dřív, už je dávno zapomenuto. Například morálka, je to představa každého z nás, jak se správně chovat. Otázkou je, jak definovat „správné chování“?

3.2. Sociální patologie z pohledu vědních disciplín (sociologie)

Deviace lze posuzovat z několika pohledů, ty pak mohou být determinovány rozličnými vědními obory, které se podílí jak na zkoumání, tak na řešení sociálně patologických jevů. Mám tím na mysli sociologii a psychologii. Existuje několik pohledů jako např. pohled absolutistický, ten říká, že existují absolutně jasně dané

⁴ „Nejvýznamnější francouzský sociolog (1858-1917), zavedl do sociologie pojem anomie jako zdroje deviantního chování. (...) Předmětem jeho zájmu byla situace sociální změny – analyzoval tedy společenské mechanismy, díky nimž je společnost schopna udržovat svoji integritu (solidaritu) a nutně tedy rozebírá situace, za nichž je tato integrita (solidarita) ohrožena. Takovou situací je stav anomie. Tyto jeho úvahy ovšem vychází z předpokladu, že společnosti jsou založeny na univerzálně platném normativním řádu, prostupujícím celou společností“ (Munková, 2001, str. 31).

⁵ „V roce 1892 byla na Chicagské univerzitě založena katedra sociologie, (...). Za nejslavnější období této školy jsou považována zejména 20. a 30. léta 20. století. Jejich práce zaznamenala rozhodující obrát od pozitivistických statistických analýz a behavioristické psychologie. Podařilo se jim transformovat sociologii do praktické roviny a učinit ji tak úctyhodnou disciplínou amerického akademického života“ (Munková, 2001, str. 21)

a srozumitelné sociální normy, které jsou platné pro všechny, odlišné chování je nepřípustné, tedy deviantní.

Dále existuje pohled moralizující, stejně jako předchozí je to přístup extrémní. Zde jsou dvě skupiny lidí. Jedni jsou morální nedevidanti, a druzí tzv. morální devianti. Morální devianti porušují společenská pravidla a nemají snahu je dodržovat (Fischer, Škoda, 2009).

V současné době si našel své místo v sociologické literatuře pohled medicínský, který vznikl postupem času a je velmi mladý. Zde je na deviantní chování nahlíženo jako na nemoc.

Normativní pohled je historicky starší, deviace se zde vztahuje na chování porušující sociální normy (viz. kapitola 3. 3). Tento pohled podle G. Munkové „zdůrazňuje důležitost identifikace těch, kdo porušují normy a snaží se vysvětlit, proč se takto chovají“ (2001, str. 14). Je založen na tom, že existuje určitá lidská racionalita a odpovědnost jedince vůči ostatním (Munková, 2001).

Posledním pohledem je relativistický pohled, který je charakteristický pro současnost, který říká, že způsobům chování, kulturním symbolům a dalším sociálním produktům, můžeme porozumět jen tehdy, pokud v kontextu dané kultury a společnosti žijeme. Tento pohled vychází z myšlenky, že diverzita, je centrální faktem sociální života, ve společnosti (Munková, 2001). Dále G. Munková ve svém díle uvádí, že „není reálné předpokládat, že společnosti jsou založeny na obecně uznávaném normativním konsensu“ (2001, str. 15). Lidé, skupiny či komunity mají rozhodně jiné zájmy, než společné. Podle tohoto pohledu je deviantní pouze to, co označí ostatní⁶ jako deviantní (Munková, 2001). Tento pohled jako jediný se dokáže vyhnout všem problémům, které mají pohledy předcházející. Snaží se nahlížet na deviantní jevy tak, že v jednom kulturním společenství to může být považováno jako deviace a v jiném je to zcela konformní, tedy v normě (Fischer, Škoda, 2009). Každá kultura má své normy a určuje co je normální a co deviantní.

⁶ Veřejnost, publikum apod.

3.3. Normalita a konformita

„Společenská pravidla nebo společenské normy jsou nezbytnou součástí života a celé společnosti. Určují totiž vzorce a způsoby chování jednotlivců a skupin, jako přiměřené a přijatelné, chtěné a žádoucí. (...) V případě, že by se lidé těmito pravidly neřídili, žili by v prostředí charakterizovaném jako chaos a zmatek“ (Fischer, Škoda, 2009, str. 19). Stanovit, co je ve společnosti normální a co není, je velmi těžké. „Hranice“ normy je pohyblivá, protože hranici si určuje např. kultura, tudíž normalita může být posuzována různě. Vymezení normy závisí na hodně faktorech. Každý si v průběhu života osvojí a vytvoří svoje pravidla, podle kterých se řídí. Už od dětství si je vytváříme a rodiče nám je svojí výchovou vštěpují. Pravidla mohou být psaná i nepsaná, většina norem totiž není formálně dána. Obsah norem nám napovídá, co je ve společnosti obvyklé, přijatelné, přípustné, správné a žádoucí (Urban, Dubský, 2008). „A jaký je smysl norem? Normy jsou více než jen pouhé vodítko ke správnému chování. Jsou pro společnost existenčně důležité: organizují a ustalují sociální život. Bez nich by nebyla možná interakce ani v neformálních sociálních skupinách, (...)“ (Urban, Dubský, 2008, str. 28). „Sociologie hovoří o tzv. sociálních normách, které platí ve společnosti, o právních normách, v souhrnu tvoří normativní řád společnosti“ (Křišťálová, 27. 10. 2011).

Druhým pojmem této kapitoly je konformita. Obecně řečeno, je to přizpůsobivost k něčemu. V tomto případě to je tedy přizpůsobivost ke psaným i nepsaným společenským pravidlům a normám (Fischer, Škoda, 2009). V souvislosti s konformitou se užívá pojem kompliance. Compliance znamená dodržování, poslušnost. V tomto případě dodržování norem.

3.4. Socializace, toleranční limit, společenský řád

Socializace je celoživotní proces a „proces, kdy se z biologického tvora stává člověk, který si osvojuje danou kulturu, jazyk“ (Křišťálová, 9. 3. 2011).

V rámci socializace dochází k naučení a osvojení různých sociálních rolí, ty jsou dané věkem, pohlavím. Existují různí socializační činitelé, těmi jsou například sociální skupiny, do kterých je jedinec začleňován v průběhu života. Jednou ze sociálních

skupin je primární skupina, tou je například rodina, která je nositelem kultury, seznamuje dítě s tradicemi, zvyky a zákony, učí ho chovat se v souladu s normami, které jsou pro společnost aktuální. „Druhá sociální skupinou jsou vrstevnické skupiny, díky nimž jsme se naučili a jsme schopni fungovat v nějakém kontextu“ (Křišťálová, 9. 3. 2011). Socializace je pro každého jedince důležitá.

Dalším důležitým pojmem je tzv. toleranční limit. Je v čase velmi nestálý a vymezuje, jak velké odlišnosti mohou být uvnitř skupiny, společnosti, komunity, za dané situace vůbec tolerované (Urban, Dubský, 2008). Je to „určitá individualita svobody, která je připuštěna“ (Křišťálová, 27. 10. 2011). Je už lež v současnosti připuštěna, vejde se do tolerančního limitu naší společnosti? A co v rámci individuality?

Společenský neboli sociální řád je totéž co normativní řád. O normách jsem se již zmiňovala. Řád můžeme chápat jako „soubor formálních a neformálních předpisů pravidel chování. Aby společnost fungovala, tak jak má, je velmi nutný. Odvíjí se od něho existence norem a jejich dodržování“ (Křišťálová, 3. 11. 2011). Dodržování tohoto řádu vede k tomu, že ve společnosti, skupině, komunitě existuje sociální konsensus. Ten je spjat s pojmem sociální solidarita, podle Emila Durkheima, je přítomna mezi jednotlivci. Sociální řád neexistuje samovolně, jinak by nebyl dodržován, proto je potřeba někoho nebo něčeho, kdo na to bude dbát. Je velmi důležité si ho uvědomovat a může se stát, že nemusí být dodržován⁷. Respektive není zárukou konformity (Urban, Dubský, 2008).

⁷ „Disocialita – protispolečenské jednání (...)“ (Šamánková, Novák, 2007, str. 137)

4. Lež, pravda, polopravda

V této kapitole přejdu k samotnému fenoménu lhaní. Budu zde charakterizovat pojmy pravda a polopravda. Samotný pojem lež, který je možné definovat vícero způsoby. Pokusím se lež přiblížit v různých subkapitolách.

4. 1. Pravda a polopravda

Co je to pravda? Podle E. Mlezivy: „ je pravda jedním z nejpoužívanějších, a proto i nejzneužívanějších pojmů“ (2000, str. 24). Tento pojem není tak jednoznačný, jak se nám může asi zdát. Užívá se ve třech základních významech. Prvním je tvrzení odpovídající skutečnosti, dále pak jako cíl hledání a poznání ve vědě a filozofii a poslední jako správnost, právo, spravedlnost (týká se spíše etiky). „Definovat tedy pravdu v mezilidských vztazích znamená především pochopit, že „kontext“ (tj. soustava, pravidel, ve které něco dokazujeme; podmínky, za kterých to dokazujeme; důvody, proč to dokazujeme apod.) je v této oblasti nekonečně složitější než v matematice či fyzice“ (Šamánková, Novák, 2007, str. 10).

„Již Aristoteles dobře věděl, že o pravdě je možno mluvit v různém smyslu. V průběhu dějin filosofického myšlení, se proto vytvořilo mnoho názorů na pravdu a objevila se řada různých teorií pravdy. Pojem pravdy se tak stal jedním z nejdiskutovanějších“ (Motyčka, 2004, [online]).

Polopravda je vlastně míchání pravdy a lži dohromady. Polopravda tedy bývá mnohem nebezpečnější než lži (Mleziva, 2000). Když někomu říkáme polopravdu, neprozradíme vše, co je potřeba. Pravdu sice říká, ale ne úplnou, jaksi vypustí další fakta. Je dokázáno, že v neúplných pravdách či tzv. polopravdách hovoříme velmi často a velmi neradi si to připouštíme (Vybíral, 2003). S tímto rizikem ovšem musím počítat ve svém empirickém výzkumu. Samozřejmě je na nás, komu a jak, řeknu polopravdu a proč. Vliv na to má to, jestli u toho máme svědky a za jakých okolností to druhému hovoříme. „S pojmem polopravda tak můžeme mezi taktiky zahrnout i podobné, možná přesnější termíny: neúplná pravda, neplná informace, nepřesnost, nepřesné informování, znevěrohodnění pravdy nadsázkou, úhybná odpověď“ (Vybíral, 2003, str. 24). Může se stát, že se dostanete do situace, kdy nám člověk může sdělovat polopravdu, aniž by tušil, že to polopravda je, protože mu ji sdělil někdo jiný. V tu chvíli se stává jen

zprostředkovatelem, protože sám této „polopravdě“ věří a považuje ji za pravdu (Vybíral, 2003). Zamyslete-li se, uvědomíte si, že polopravda je též neodmyslitelnou součástí našeho života. Kdy se tak stalo?

4. 2. Lež

4. 2. 1. Definice

„Lež je jev, který přitahuje pozornost laickou i odbornou a to napříč životními situacemi i různými obory“ (Spurný, Červený, 2007, str. 7). Hledala jsem v několika odborných monografiích nejlepší, nejužitečnější definici, abych tento pojem trochu přiblížila, ale přišla jsem na to, že pojem lež nelze definovat jednou jasnou definicí. Dokonce zde vyvstal ještě jeden docela závažný problém. Spousta autorů totiž řeší, zda klamání je stejný pojem jako lež. Existuje mezi nimi hranice, která bohužel nejde specifikovat jasně. Pro slovo lež a klamání bylo zjištěno přes 500 výrazů, které buď s těmito slovy souvisí bezprostředně či nepřímo (Mleziva, 2000). Tudíž jsem se rozhodla brát lež a klamání z širšího hlediska jako stejné pojmy. Takže uvedu různé definice lži a klamání:

1/ Mechanismus lži či klamu, máme v sobě už od narození. Hlavní příčinou je přežití. *Lži nám slouží k udržování rovnováhy společnosti, jako celku.* Ne pouze k zachování stability jednotlivců (Šamánková, Novák, 2007). Spousta autorů uvádí, že se lží a klamáním souvisí časové proměny⁸.

2/ *Lež je problém a problém také tvoří. Zároveň je předpokladem našeho adaptovaného života ve společnosti (Vybíral, 2003).* „Kalifornský psycholog Paul Ekman rozlišuje mezi lhaní a jinými druhy klamání. Pro lhaní stanovil dvě kritéria: kritérium úmyslu s možností volby a kritérium nenaznačení adresátovi, že je obelháván“ (1997a; Vybíral, 2003, str. 15). U prvního kritéria má lhář na výběr mezi pravdou a lží. Úmyslem je tedy lhát. U druhého jde o to, že adresátovi lhář nijak nenaznačí, že bude obelháván. Problémem této typologie je to, že ani jedna nerozhoduje, kam zařadí tzv. patologické lháře⁹ (Vybíral, 2003).

⁸ Jak jsem poznamenala výše, dříve lež a klamání sloužilo k přežití.

⁹ „Je to jedinec, který nemá volbu (...) něco ho ustavičně nutí nemluvit pravdu, vymýšlet si, konfabulovat a obelhávat druh“ (Vybíral, 2003, str. 17).

3/ Podle E. Mlezivy „se ukazuje, že klamání je jedním z nejběžnějších způsobů společenské komunikace“ (2000, str. 28). *„Klamání je účelové chování (aktivní - pasivní) jednoho subjektu (původce) se záměrem, aby jiný subjekt (adresát) nabyl, vytvořil si nebo ponechal si představu o dané skutečnosti rozdílnou od té, kterou má on sám“ (Mleziva, 2000, str. 30).*

4/ *„Zcela zásadní charakteristikou lži je to, že musí mít cíleně klamavý charakter“ (Konečný, 2011, str. 9)*

5/ Podle filozofického hlediska je úmysl podvést podstatný k tomu, abychom určili, co je lež. *„Pokud má lhář v úmyslu svým tvrzením podvést, lže, i když tvrdí pravdu. A naopak, pokud chce svým nepravdivým tvrzením, vzbudit v druhém pravdivé přesvědčení, potom nelže“ (Stránský, 2012, str. 17).*

Shrnu-li to, je velmi těžké rozhodnout, která z uvedených definic jasně a jedinečně definuje lež. Každý si z toho vybere tu, která je mu nejbližší, jde zde o individualitu (morálku) jedince.

4. 2. 2. Pozitivní a negativní vnímání

V této kapitole se budu zabývat otázkou vnímání lži. Na tuto myšlenku mě přivedl Z. Vybíral, kde ve své knize řeší problematiku „Ježíška“. Je lží, když se dětem od malička říká, že dárky nosí Ježíšek? Udělal průzkum, ve kterém se zeptal několika vysokoškolských studentů, zda je to, či není lež. Proto jsem se rozhodla i já ve svém výzkumu zjistit, jak naše společnost nahlíží na otázku „Ježíška“, zda je to lež, nebo není.

Pokud rodič řekne svému dítěti, že dárky nosí Ježíšek, potom lže, protože my víme, že to není pravda. Samozřejmě pokud budeme hodnotit podle daných kritérií lži, které existují. Ale lze to takhle rychle rozhodnout? Z. Vybíral prováděl průzkum mezi studenty vysokých škol, oboru psychologie. Odpovědi se mu dostalo 99. Studenti odpověděli různě. Uvedu Vám zde několik příkladů odpovědí z jeho výzkumu.

„Je to lež. Ale lež tradičního charakteru, která pomáhá chránit nedospělé jedince před tíhou reality. Skoro bych řekl, že je to typ lži z milosti (M., 22 let)“ (Vybíral, 2003, str. 30).

„Dle mého názoru tato věta je lží, která je v tomto případě velmi hezká (může-li být lež hezká), (žena, 19let)“ (Vybíral, 2003, str. 31).

„Je to lež jako věž. Ale působí asi pozitivně. Stimuluje dětskou zvědavost, zvědavost. Dodává podněty, dítě se těší. Při čekání dítěte na dárky ho též může učit trpělivosti a jakési sebekontroly. Vyvolává asociace, vyžaduje fantazii. Spojeno též s tajemnem (...), může motivovat potomky k lepší poslušnosti a chování podle správných společenských vzorců světa (muž, 22 let)“ (Vybíral, 2003, str. 32).

„Ne není to lež. Dítě má do určitého věku právo na to být dítětem a cítí se jako dítě, věřit na pohádky a nadpozemské bytosti (...), (muž, 20 let)“ (Vybíral, 2003, str. 34).

„Ne není to lež. Díky „Ježískovi“ máme peníze na dárky, takže to vlastně nosí Ježíšek. Je to něco co patří k dětství. (...), (žena, 20 let)“ (Vybíral, 2003, str. 35).

Jedni tvrdí ano, je to lež. Druzí zase ne, není to lež. Ovšem všichni se shodli na tom, že ať je či není to lež, v každém případě je to pozitivní a správné. Ukazuje to na celkovou problematiku lhaní. Ukázalo se, že lež můžeme vnímat pozitivně, i když mnozí z nás tomu nikdy nevěřili. Na světě není jen lež špatná a škodlivá – negativní.

4. 2. 3. Společnost, kultura, doba a jiné vnímání

„V životě společnosti se klamání stalo trvalou potřebou v některých situacích – sotva nahraditelnou jinými cestami“ (Mleziva, 2000, str. 99). Nedá se mluvit o univerzálnosti lživosti z toho důvodu, že kultura se nějakým způsobem vyvíjí, má určité zvyky, tradice a také politiku. Takže nemůžeme lži z minulosti hodnotit, jako dnes. Systém hodnot se změnil. E. Mleziva ve své knize zmiňuje, určitá místa po celém světě, kde dochází k toleranci klamání, jako například v Evropě. V Severní

Americe mají spíše smysl pro „fair play“ (hlavně ve sportu). Dále dává příklad různých kultur a jejich postojů ke lži. Muslimové se snaží přizpůsobit protějšku i za cenu lži, takže říká to, co si druhý přeje. Čínská kultura nezná specifické vymezení pojmu pravdy. Jak jsem již poznamenala, každá kultura má své tradice, ale i přesto se mohou lži měnit, to závisí na více faktorech. Jedním z nich může být politický režim v určité zemi. Je dokázáno, že lež a klamání je užíváno hlavně v autoritativních systémech, kde může být nástrojem vlády a prostředkem k dosažení cílů a moci (Mleziva, 2000). Jdou spolu ruku v ruce. Jen si vzpomeňte na nacismus či komunismus. A jak to tedy bylo v minulosti?

4. 3. Historie a lež

„Lež je tak stará, že si už sama nemůže pamatovat, kdy se objevila na světě“ (Mleziva, 2000, str. 94). Přesný vznik lži nemůžeme zjistit. Na svět přicházela postupně, díky míře inteligence tzn. díky chytrosti, rafinovanosti, prohnanosti či mazanosti (Mleziva, 2000). Lež nám v minulosti sloužila spíše proto, abychom zmátli nepřítele. Takže lež byla užívána z důvodu přežití (Šamánková, Novák, 2007). E. Mleziva „pro hypotézu vzniku klamání vychází z psychologicko-sociologické rekonstrukce“ (2000, str. 94). Za úplný vznik považuje tu chvíli, kdy vyvstal rozdíl mezi intuitivním klamáním a uvědomělým. Dalším přelomem bylo uvědomování si reálného od nereálného.

V pozdějších dobách se pak lež postupně šířila do všech míst jako požár. Na principu lstí, se naše společnost, vyvíjela. Ten kdo využíval lež místo zbraně, byl velmi inteligentní, neboť klamání je vyjádření tvořivosti, empatie a umění (Mleziva, 2000). Shrnu-li to, šlo o dlouhodobější proces vývoje lži v naší společnosti. Pro její rozvoj měla velký význam komunikace. Nejdříve neverbální, později verbální. Právě ona se stala nejlepší podmínkou pro rozvoj lži. V důsledku rozšíření, tak postupně vznikali různé druhy a způsoby lži. Takže lež se začala šířit do všech oblastí života společnosti a ovlivňovala lidstvo (Mleziva, 2000). Uvedu pár příkladů, kterými E. Mleziva poukazuje na to, jak se s kulturou rozvíjelo klamání.

„Příklady ze starověku:

Elementární klamání

1. *Lež* – Klasická latina a řečtina měly již výrazy pro lež. Byla užívána v běžném styku i jako součást vyšších stupňů klamání. Doklady jsou mimo jiné i v starověkých eposech. Obyvatelé některých měst prosluli jako známí lháři.

2. *Balamucení* – Staroegyptští kněží prý balamutili lid vytvářením dojmu zatmění slunce

3. *Falšování* – Nejstarší známá padělatelská dílna fungovala již v 3. století před naším letopočtem v antické osadě Acharnae. U nás máme z 15. století padělatelskou dílnu v Koněpruských jeskyních.

Vyšší stupeň klamání

1. *Přetvářka* – Symbolem přetvařování se stali podle bible farizeové.

2. *Lest* – Proslulý je případ trojského koně, pomocí něhož Řekové dobyli Tróju.

3. *Podvod* – Nepochybně byl v starém Řecku rozšířený, když Hermés byl bohem zlodějů a podvodníků.“ (Mleziva, 2000, str. 96, 97).

Uvedené příklady svědčí o tom, že jsme si lež osvojili a dovedli ji k bezchybnosti. Přelom 18. a 19. století znamenal racionalizaci myšlení, tudíž i prohnání v klamání¹⁰ (Mleziva, 2000).

A jak se dříve stavěli ke lži? Odsuzovala se? Nebo je to jako dnes, že lež je něco normálního, co se nedá odsuzovat? Jak šla doba, měnili se i postoje ke lži. Například Niccolo Machiavelli¹¹ lež totálně odsuzoval, stejně jako křesťanství¹². „Obecně však

¹⁰ Státníci napoleonského a ponapoleonského období jako byl Metternich (Mleziva, 2000).

¹¹ Italský politik, diplomat, cestovatel (1469-1527), pokusil se o novou politickou teorii „Machiavellismus“ = bezohledný, nectí morálku (Trousil, 20. 10. 2010)

¹² Kladlo důraz na pravdu, jak je uvedeno v evangeliu, pravda osvobozuje (Mleziva, 2000).

převládal diferencovaný postoj k jednotlivým druhům klamání“ (Mleziva, 2000, str. 98).

4. 4. Hierarchie lži

Každý zná slovo hierarchie, je to jakási stupnice. U lži máme také hierarchii. Lze u ní sledovat vertikální vztahy nadřazenosti a podřízenosti. Hierarchii lží nelze považovat za zbytečnou a absolutizovat¹³ jakékoliv lhaní či lež (Vybíral, 2003). Jsou přece lži velké, malé, zanedbatelné a zásadní. Podle Vybírala „nejsnáze je můžeme poměřovat kritériem dosahu, účinkem lži“ (2003, str. 40). Jsou lži, které mohou dosti pozměnit životy a mohou mít katastrofální následky, to jsou potom lži velké. Nebo mohou být lži, které nemají dopad na nikoho, to je potom lež opomíjená (Vybíral, 2003).

Dále Vybíral uvádí, že „Frank a Ekman (1977) dělí lži do dvou skupin:

1. Lži, při kterých může člověk v případě odhalení hodně ztratit – a v případě neodhalení hodně získat
2. Lži, ve kterých není úspěch anebo neúspěch lhaní fatálně důležitý“ (2003, str. 40 a 41).

Velmi zásadní rozdíl mezi těmito skupinami je v motivaci. U lží, při kterých jde o něco je velmi velká motivace a naopak u lží, kde o nic nejde je motivace velmi nízká.

4. 5. Lhaní a věk

„Během věku, respektive vývoje se mohou měnit jak frekvence lži, její témata i účel lhaní“ (Konečný, 2010, str. 15). Je zcela běžné, že v období adolescence se uzavíráme svým rodičům. Každý si to jistě ještě pamatuje. V různých výzkumech vyšlo najevo, že 98% adolescentů ve věku 15 let se neotvírá svým rodičům (Konečný, 2010). V tomto období mají adolescenti svoji hlavu, všechno vědí nejlépe sami, chtějí si dělat všechno podle svého. Dochází proto k častým konfliktům. Adolescenti se raději vyhýbají tématu, vymlouvají se. Když to nepomůže, zvolí lež, jako nejlepší východisko. Zde má lež funkci obranou, nechtějí si do svého osobního života pustit rodiče. Jedním

¹³ Např. když Vám dítě zalže, třeba jen proto, že rozbil hrnek a bál se to přiznat, nelze ho trestat stejně jako za lež, kdy Vám zalhal v závažnějších věcech, jako například ukradené peníze či kouření.

z důvodů může být stud, obava z následků, trestů. V období dospělosti postupně tyto konflikty mizí.

4. 6. Muži, ženy a lež

Jak muži, tak ženy lžou stejně často. Rozdíl je v druhu lži. Podle J. Nashera (2011) lže muž často v otázkách týkající se svého já. Žena užívá lež v souvislosti k ostatním. Chtějí potěšit druhé¹⁴. Š. Konečný ve své práci řeší rozdíly, ve lhaní mužů a žen. Rozděluje je do několika oblastí. První z nich je oblast míry lhaní. Ženy v této kategorii vedou.¹⁵ Avšak je tu jeden rozpor, jsou ženy, které jsou zároveň orientované na pomoc druhým, v tomto případě se v jejich chování projevují tzv. „laskavé lži“. Byly prováděny výzkumy, které ukázaly, že jednotlivé lži lze třídit podle jejich závažnosti a to na lži: úplné, lehké a přehánění. Jediný rozdíl ve lhaní mezi mužem a ženou byl jasně viditelný u kategorie přehánění, kdy ženy tuto kategorii užívali častěji než muži. Zároveň se tento typ lži, ukázal jako nejčastější (Konečný, 2010).

Druhou oblastí je míra ochoty tolerovat lež ze strany partnera. Ženám nejvíce vadí, když jim partner lže o svém příjmu a sociálním statusu. Mužům zase vadí, když jim partnerka naznačuje, že se schyluje k sexu. Další zajímavý rozpor bychom mohli objevit u mužů a žen jen v otázkách věku. Tato lež je spíše přiřazována ženám. Zvyšuje jim atraktivitu. Ovšem existují různé studie, které ukázali, že je nutné hledat odlišnosti ve lhaní o věku žen v závislosti na věku žen. Žena, které je přes 40, bude lhát o svém věku ve více případech, než žena, které je kolem 30 (Konečný, 2010).

Třetí oblastí jsou milosrdné lži. Jsou pravým opakem lží, které známe. Jsou pozitivně laděné a mají někomu pomoci. Různé studie podle Š. Konečného prokazují, že „tzv. bílé lži, využívají častěji ženy než muži“ (DePaulo, et al., 1996; Konečný, 2010, str. 15).

¹⁴ Např. když dostane dárek, který se jí nelíbí, raději řekne opak.

¹⁵ Např. pokud mají větší zájem o něco, či někoho, jsou ochotny lhát.

Poslední oblastí je výše snahy jednotlivce, měnit svůj vzhled záměrně, za účelem seznámení. Zde se nevyskytl žádný zásadní rozdíl, mezi muži a ženami v užívání klamných technik (Konečný, 2010).

4. 7. Proč lžeme?

4. 7. 1. Důvody a funkce lži

Lež musí mít vždy nějaký důvod. A jaké důvody to jsou? Je řada lží, kterou jsou malé, tudíž důvodem může být například vyhnutí se konfliktu, či jen potřeba udělat někomu radost, potěšit ho. Jak bylo řečeno, na lež je nahlíženo z mnoha hledisek. Z globálního hlediska, je lež brána jako špatná, ovšem z vlastního hlediska může a bývá lež ospravedlnitelná. Důvodem může být například vyhovění přáním, očekávání, vyhnutí se zklamání. Lež nemusíme vnímat vždy jako negativum. Zde je velmi rozhodující, zda jde o motiv pro-sociální nebo ne, a jaký byl úmysl. Zda někoho poškodit nebo mu pomoci. Veliký rozdíl je, komu lež poslouží více, zda tomu, kdo se stal obětí lži, nebo samotnému lháři. V prvním případě se stává lež akceptovatelnější. Dalším aspektem je důležitost situace. Pokud člověk zalže v něčem zásadním, může to ovlivnit život obelhávaného (viz. kapitola 4. 5). Otázkou dále je pohled lidí na akceptabilitu lži. Důležitou roli zde hraje věk a kultura. Uvedu to na příkladu: pro děti ve věku od 12 do 16 bude lež akceptovatelnější, než pro lidi ve věku 56 a více. Vliv na to má samozřejmě doba, ve které vyrůstali a jak se tehdy pohlíželo na lež (Konečný, 2010).

„Dobře míněné lži“ tvoří bohužel menší část obvyklého lhaní.

„Až 80% lží slouží pouze k prospěchu lhajícího“ (Konečný, 2010, str. 12; DePaulo, et al., 1996; Rowatt, Cunningham a Druen, 1998).

Otázkou je proč? Používáme lež k tomu, abychom se bránili, aby nám udělala radost, či abychom z ní měli užitek?

4. 8. Nevědomé a vědomé lhaní

Podstatou lhaní, podle Z. Vybírala (2003), je vědomý záměr oklamat. Když se na chvíli zamyslíme, určitě si uvědomíme, že spousta gest, činů a skutků, děláme, aniž bychom si to uvědomovali. Za to mohou například mechanismy zapomínání, vytěsnění či další obranné mechanismy. Bez přímé účasti vědomí, probíhá spousta našich duševních pochodů, jako je například nevědomé lhaní. Existuje řada psychologů, kteří se snažili o psychoanalýzy¹⁶ (Šamánková, Novák, 2007). Proč se tedy stává, že nevědomě lžeme? Důvodem může být to, že lžeme tak často, až se z toho stane zvyk, nebo informaci můžeme zapomenout, či opakovaně užíváme ustálené fráze bezmyšlenkovitě. S tím pak souvisí i to, že ustálené výrazy jako „dobrý den“, mohou být vyprázdněné a bez sdělnosti. Co to znamená? Pozdrav je pro nás samozřejmost, aniž bychom třeba dobrý den přát chtěli (Vybíral, 2003).

Opakem nevědomého lhaní, je lhaní vědomé. Které je horší? Těžko říci, proto bude lepší charakterizovat i vědomé lhaní. „Může se zdát, že vědomé lži jsou morálně odsouzené, ale není tomu tak vždy a za všech okolností“ (Vybíral, 2003, str. 26). Vědomé lhaní neznamená vždy odsouzení, nejdříve je třeba jí porozumět. Mezi tento typ lhaní můžeme řadit vymyšlení, fabulování a jiné. Lidé, užívající tento typ, lžou z důvodu, že se stydí říci pravdu, snaží se skrýt své nedostatky (žárlivost, zamilovanost). Ovšem pozor, tito lidé působí velmi věrohodněji, než člověk, který hovoří pravdu (Vybíral, 2003).

4. 9. Jak se klame? Jak to poznáme? Analýza přetvářky

Můžeme říci, že velkou roli zde hraje Vaše tvář. To, jak dokážeme pomocí ní vyjádřit své emoce či je skrýt. Tomu se říká přetvářka. Děláme to neustále i nevědomě např. podle toho, co se zrovna v určité sociální situaci očekává. „Jak zdůraznil sociolog Bauman, (...), nasadíme-li přetvářku, nabídneme druhým lidem jen fragment vlastní osobnosti – tu část, kterou druhým nabídnout chceme – a mnohé další skryjeme“ (Vybíral, 2003, str. 49).

¹⁶ Jedním z nich byl Sigmund Freud (1856-1939), psycholog a zakladatel psychoanalýzy (Šamánková, Novák, 2007).

Může nastat situace, kdy se přetvářka stane skutečností, pokud ji užíváme-li příliš často. „Na veřejnosti má člověk vystupovat v roli, signalizovat statut, hrát a účastnit se her druhých. Právě za to a díky tomu je přijat mezi druhé (...)“ (Vybíral, 2003, str. 50). Výsledkem tedy je, že společnost nás k tomu nutí. Například normy (viz. kapitola 3. 3), přetvářka je jejich součástí. Z. Vybíral (2003) zmiňuje ve své knize příklad prodavačky konfekce, ta se musí v práci usmívat a být milá na každého, za všech okolností. Naše společnost si to tak nastavila a bere to jako normalitu. Existuje tzv. Francouzská norma, která přesně vymezuje, postupy přijímacího personálu např. díky ní, musí zahájit rozhovor pozdravem a popřání hezkého dne. Tato norma má jedno krásné sloveso „musí“ = přetvářka.

Lidé, kteří si vybrali „přetvářku“ se snaží nepřehánět. Dobří lháři se naučí postupně napodobovat obličejové stahy svalstva (Vybíral, 2003). Můžeme proto říci o pokerovém hráči, že je lhář? Svou „poker face“ umí také dokonale ovládat. Jak tedy poznáme, že nám někdo lže? Je řada příkladů jak můžeme detekovat lež. Ochranná složka všech zemí může užívat nejznámější 3 způsoby detekování. Prvním je detektor lži, druhým způsobem jsou obsahové analýzy (jasně daná kritéria, podle kterých se výpověď vyhodnocuje) a posledním je zkoumání neverbálních projevů (Spurný, Červený, 2007). Pro nás laiky je nejvhodnější tento poslední způsob. Například to můžeme poznat z gest jako je sáhnutí si na nos či jemné mnutí oka. Tyto gesta používáme, aniž bychom si to uvědomovali. Zjistila jsem, že v minulosti byl užíván pro odhalení lháře tzv. Pinokiův efekt. Lhář se vyzradí sám zakrytím úst dlaní či třesem rukou. Dnes je to metoda, která se nedá užívat (Vybíral, 2003). Jedinou metodou odhalení lháře je umět rozpoznat emoce (viz. kapitola 4. 10). Ovšem přesto nemůžeme se 100% jistotou prokázat člověku, že lže. Neverbální způsob odhalování lži je spíše jakési vodítko, které nás dovede k pravdě (Spurný, Červený, 2007). Jaký je tedy důvod, proč nepoznáme lháře? Důvodem je zřejmě evoluce, na kterou jsme nebyli připraveni. Dříve jsme žili „na očích“ druhým lidem, nešlo jen tak něco skrývat, mít svoje soukromí. Dnes však lhář má velké možnosti, které mu umožňují soukromí. Společnost mnohdy lidí popostrkuje sama, aby lhali. Raději důvěřujeme, je to pro naši společnost snazší. Chceme být obelháváni a nechceme znát pravdu, protože může být zlá a ublížit (Vybíral, 2003).

4. 10. Tři emoce

Lhaní doprovází určité emoce, u chorobných lhářů jsou to emoce, na kterých mohou být závislí. „Emoce, které lidé při lhaní prožívají, jsou do značné míry závislé jak na povaze lži, tak na situaci, ve které ke lži dochází“ (Konečný, 2010, str. 18). První emocií je strach z odhalení. Při lhaní pocítujeme jednu z nejsilnějších emocí a tou je strach. Ten kdo lže, se bojí dvou věcí: buď toho, že se na to přijde a toho, že okolí to bude vědět a označí ho za lháře (Nasher, 2011).

Strach je emoce, která nám také může pomoci odhalit lháře.

V jeho důsledku může docházet k výskytu častého mrkání, při řečovém projevu k pauzám, koktání. Nemusíme se je však učit zpaměti, protože dokážeme poznat, když se někdo bojí. J. Nasher (2011) ve své knize píše, jak vyzrát na otrlé lháře, u kterých nedokážeme rozpoznat strach, a žádné jiné důsledky, který jsem tu uvedla. Radí úplně jednoduše. Stačí, když v nich strach cíleně vytvoříme. Naznačíme lháři, za co lež považujeme, jak je zlá a dokáže ublížit. Poté by měl pochopit, že poctivost je pro nás důležitá. Takto v něm vzbudíme a posílíme strach, že se nám ukáže v jiném světle, než ho známe. Velmi důležité je, abychom zde působili co nejpřesvědčivěji. Ovšem, že se může stát, že pravdu neřekne, ale už se u něj projeví viditelné důsledky strachu a my budeme schopni ho odhalit.

Měli bychom si dávat velký pozor na interpretaci příznaků, je známá tzv. Othellova chyba, kdy dochází k tomu, že čestný člověk, který je neprávem obviněn, se může chovat úplně stejně jako lhář, protože má strach z toho, že mu nikdo neuvěří (Nasher, 2011). S touto emocií je spjat detektor lži. Ten zaznamenává tělesné změny. V současnosti nemůžeme říci, že je to jistá metoda jak odhalit lháře. I nevinný člověk může mít strach. V minulosti například v Indii, když ještě neexistoval detektor lži, měli své metody, jak odhalit lháře. Podezřelí museli žvýkat suchou rýží a pak ji vyplivnout. Když byla suchá nebo smíchaná s krví, byli vinní. Beduíni museli olizovat rozžhavenou železnou tyč, kdo se spálil, byl vinný. Již dříve věděli, že podstatou je strach. Člověk, který vykazuje známky strachu, má sníženou tvorbu slin. Buďme rádi, že žijeme v této době a užívá se jen detektor lži, který je bezbolestný (Nasher, 2011).

Druhou emocií je pocit viny, který je úzce spjat s morálkou, kteří by psychicky zdraví lidé měli mít. Stejně jako u první emoce i u této J. Nasher (2011) radí jak vyvrátit na tuto emoci. Jde stejně jako u předchozí, o posílení. Je nutno použít trochu psychologie. Musíte lháři dát jasně najevo, co si myslíte. Můžeme říci, že si ceníme jeho upřímnosti. Pocit viny jde mnohem hůře rozpoznat než strach. Těžko můžeme rozpoznat, jak se tváříme, když máme pocit viny. Ovšem opravdu existují jisté příznaky, které souvisí s lidskou mimikou. Člověk, který má pocit viny, se může tvářit smutně, chovat se tak i když k tomu nemá důvod. V tu chvíli před Vámi může stát lhář (Nasher, 2011). Jedním z dalších doprovodných znaků může být tzv. „odosobnění“. Zde se lhář snaží, oddělit od svého já. Pokud nelže, hovoří o sobě v první osobě, lhář se vyhýbá slovu já a můj, ohání se obecnými pravdami. Dalším příznakem může být oční kontakt. Lhář se bude vyhýbat vašim očím, protože se cítí provinile. Závažným problémem u této emoce je homeostaze. Člověk, který necítí žádnou vinu, nemá výčitky svědomí. Pro tento typ lidí, je lež, jeden z osvědčených způsobů jak dosáhnout svého za každou cenu (Nasher, 2011).

Poslední emocií je radost z podvodu, která je na rozdíl o těch předchozích pozitivní. Film Chyt' mě, když to dokážeš byl inspirován skutečným příběhem jednoho muže, který se vydával pokaždé za někoho jiného, lhal všem okolo. Tento život se mu líbil, byl šťastný. Stejně jako u předchozích emocí i tato emoce se dá rozpoznat několika příznaky. Jsou jimi intenzivní pohyby a viditelný úsměv. Tohoto chování si povšimnete, jen pokud k tomu dotyčný nemá důvod. Pokud chcete být lépe chráněni, musíte bedlivě sledovat příznaky radosti. Někteří lháři totiž velmi dobře umí ovládat emoce strachu a pocitu viny, ale pocit radosti ne (Nasher, 2011). Tato emoce se vyskytuje převážně u zkušených lhářů a podvodníků.

5. Etika a lež

Etika bezprostředně souvisí s morálkou. A to jak každý z nás dokáže vnímat pojem morálka a jací jsme, pak dokazuje i jak dokážeme vnímat lež a užívat ji. V této kapitole bych chtěla ukázat lež v lepším světle. Nejenom, že jsou lži negativní, ale vždy musíme hledat i antonymum.

Již výše jsem se zmiňovala o pojmu bílé lži (viz. kapitola 4. 7) neboli white lies¹⁷. Jsou to lži jiné než ty, jaké známe a jaké jsem v této práci charakterizovala. Bílé lži mohou totiž pomoci, dokonce i uzdravit. Z. Vybíral ve své knize říká, že „filozofů, kteří propojovali a v duchu tradice stále propojují zkoumání pravdomluvnosti s oblastí etiky a osobní mravnosti člověka, bylo a je hodně“ (2003, str. 153).

Existuje etické lhaní a právo nevědět? Etické lhaní se týká spíše oblasti zdravotnictví. Lékař buď sám usoudí podle anamnézy pacienta, zda může trvat na tom, že pacientovi by pravda neprospěla, ba naopak. Zhoršil by se jeho psychický a následně celkový stav. Nebo sama rodina či pacient, smí požádat o zamlčení skutečného stavu. Každopádně je to velmi choulostivá oblast. Bohužel se velmi často stává, že se nedopatřením pacient od někoho dozví svůj skutečný zdravotní stav. Pak hrozí lékaři žaloba a následně soud (Vybíral, 2003). „Jak se komunikačně zorientovat v tak obtížném dilematu? Je vhodné udržovat iluzi (...), a přitom nezklamat důvěru pacienta (...) v tom, že mu lékař vždy říká pravdu“ (Vybíral, 2003, str. 155)? Toto dilema patří k eticky nejspornějším, nejsložitějším a komunikačně nejnáročnějším. Pokud padne volba na bílou lež (milosrdnou), je důležité bezchybně zalhat. Z. Vybíral ve svém díle cituje českého lékaře J. Šimka, který je dlouholetým odborníkem na etiku v lékařství. Ten se přiklání k volbě sdělování pravdy. Říká, že „jediným mravním principem, který by mohl bránit poskytnutí informace, je princip nonmaleficence¹⁸ – povinnost lékaře nepoškodit pacienta svým výkonem, zde poskytnutím či neposkytnutím informací“ (Šimek 2001; 2003, str. 155). V posledních desetiletích se ukázalo, že pacienta pravda nepoškodí, spíše vzácně, kdežto horší bývá lež. Ta má mnohem větší následky (Vybíral, 2003).

¹⁷ Zavedený pojem v anglickém jazyce

¹⁸ Jeden za čtyř základních principů lékařské etiky

V souvislosti s etickým lhaním se užívá pojem „placebo efekt“. Podle Z. Vybírala „označuje známý účinek uzdravení či alespoň úlevy, k němuž dojde na základě podání „prázdné“ (tj. chemickým složením neléčivé) látky“ (2003, str. 156, 157). Pacient uvěří, že je léčen a jeho zdravotní stav se zlepší. Tento efekt se užívá hlavně při léčbě depresí (Vybíral, 2003). Ale můžeme ho využít kdekoli. Pokud chcete někomu pomoci, trocha psychologie neuškodí. V kombinaci se lží dělá divy.

Pokud se vrátím, k tomu co bylo řečeno již na začátku této kapitoly, k otázce morálky, nemůžeme jasně tvrdit, že všichni lidi lžou. Jsou lidé, kteří nemají potřebu lhát. Je určitá teorie, která objasňuje pravdomluvnost a čestnost, jedná se o teorii o interiorizovaných sankcích. Když to shrnu, jsou lidé, kteří věří, že když zalžou, bude následovat trest. Nemusí to být však trest materiální nebo trest sociálního postihu, ale trestat se může sám (Vybíral, 2003). „Může se mít přestat rád, může těžko snášet výčitky svědomí a pocit viny“ (Vybíral, 2003, str. 161). Jinak se tomu dá říkat morální masochismus. Ovšem takový člověk má nezdravé zábrany. Mezi ty zdravé patří to, co máme každý, své „Já“. Pokud jsme schopni, každý sám v sobě, si určit hrozby sebesankce, dokážeme být morální. Může se stát, že se to někdy vymkne kontrole a dojde ke zkratu, zachováme se amorálně. V této situaci mluvíme o činu morálně vyvázaném.

6. Empirický výzkum

6. 1. Metodologie

Empirická část mé bakalářské práce je zpracována metodou dotazníkového šetření. Toto šetření je nástrojem kvantitativního výzkumu. Metoda je vhodná hlavně proto, že sběr dat je rychlý, vyhodnocení výsledků je v grafech a tabulkách. Byla jsem si vědoma i nevýhod, které přináší tato metoda, jako například nízká návratnost dotazníků. Můžu říci, že tohoto výzkumu se zúčastnilo 95 respondentů, téměř všech věkových kategorií.

Dotazník jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem ho mohla udělat anonymní, v čemž vidím výhodu, tohoto šetření. Kdybych zvolila metodu rozhovoru, který je taky anonymní (ovšem je tváří v tvář), obávám se, že data, která bych nasbírala, by byla velmi zkreslená. Bylo tam mnohem větší riziko, že lidé nebudou říkat „pravdu“ mnohem více, než u dotazníku, který, jak už jsem řekla, je anonymní (nelze ověřit, moje domněnka). Dotazník má 25 otázek, přičemž je rozdělen do tří oblastí. První je spíše všeobecná, týkající se postojů ke lži. Druhá část je zaměřená pro oblast zaměstnání (brigády), kde se snažím zjistit, jestli lidé lžou v práci a co je k tomu vede. Poslední, třetí část je věnována partnerovi a rodině. Dotazník má většinu otázek, kde jsou na výběr už jasně stanovené odpovědi, ovšem jsou tam i otázky, kde respondenti mohli vyjádřit svůj názor.

Kritéria pro výběr respondentů nejsou nikterak přísná. Hlavními dvěma proměnnými byli věk a pohlaví. Takže aby respondent mohl vyplnit můj dotazník, musel se vejít do jedné z věkových kategorií. Minimální věk byl stanoven na 11 let. Potřebovala jsem zaznamenat rozdíl a posun názorů, jak stárneme. Jinak bude odpovídat pubertální dítě a jinak dospělý.

Dotazník se k respondentům dostal pomocí internetu. Šířila jsem ho přes sociální síť Facebook, dále pak emailem. Bohužel jsem měla velký problém s respondenty věkové kategorie 61 a více. Nemohla jsem je tedy zahrnout do výzkumu, celkově můj výzkum byl nevyvážený, co se týče věkových kategorií. Týká se tedy spíše lidí věkové kategorie 21 – 30 let, ostatní věkové kategorie jsou zastoupeni méně. Tento výzkum

může být tedy díky tomu méně validní z hlediska počtu respondentů ve věkových kategoriích a nevyváženosti počtu mužů a žen.

6. 2 Výzkumné otázky

1. Jaký je postoj a názor společnosti na lživost?
2. Jaké jsou důvody, které vedou ke lžím?

6. 3 Vyhodnocení dotazníkového šetření

První oblast je spíše obecnější, najdeme zde postoje ke lži. Nejprve však musím vyřešit první dvě otázky, které jsou proměnnými v mém dotazníkovém šetření.

1. Pohlaví

Pohlaví je první proměnná tohoto dotazníkového šetření. Mého šetření se zúčastnilo více žen. Celkem tedy 67, 37%, což je 64 žen. Mužů se zúčastnilo pouhých 31, tedy 32,63%.

2. Věk

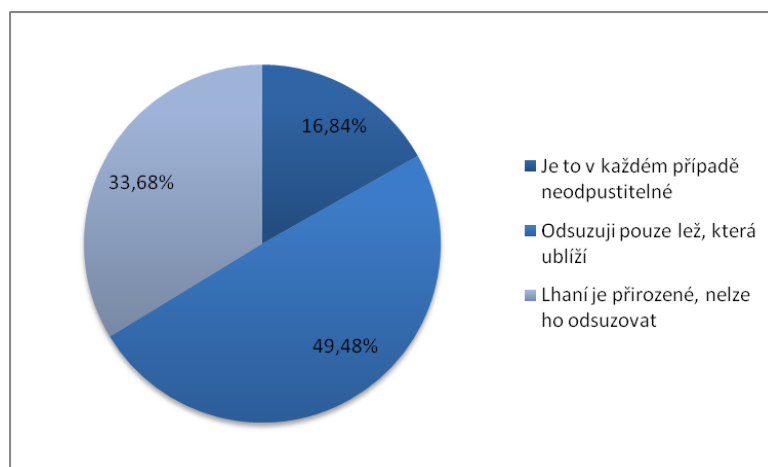
Druhou proměnnou byl věk. Nejvíce respondentů mám ve věkové kategorii 21 – 30 (68,42%), druhá nejčastěji volená věková kategorie byla 41 – 50 let (11,58%). Nejméně respondentů mám v kategorii 51 – 60 let, dotazník vyplnili pouze 4 respondenti (4,21%). Věkové kategorie 61 – a více, kterou jsem měla ve svém dotazníku uvedenou, se bohužel neúčastnila. Snažila jsem se tyto respondenty vyhledat, ale zúčastnili by se jen dva. Což by pro můj výzkum nebylo nijak důležité.

6. 3. 1 Postoje

3. Co si myslíte o lhání?

Je to první otázka, kde jsem započala výzkum postojů ke lži. U této otázky byli jasně dané tři odpovědi. Respondent volil jen jednu z nich.

Graf 1: Co si myslíte o lhaní?

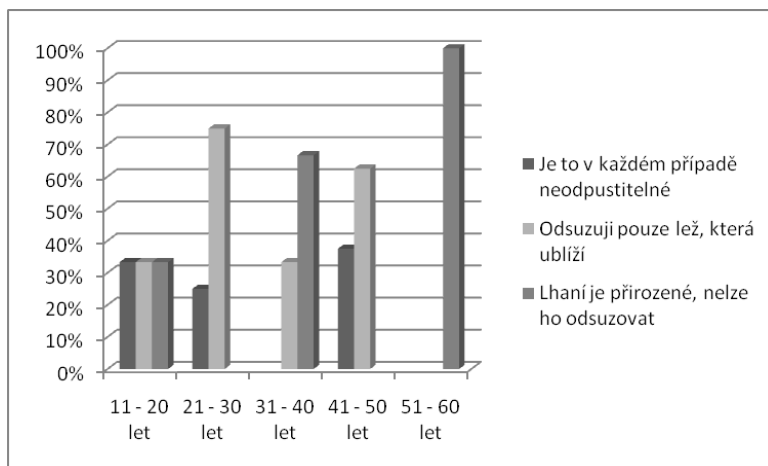
Tento graf nám ukazuje všechny respondenty dohromady. Necelých 50 %, upřesním-li to tak 49,48 % respondentů, zvolilo odpověď B, odsuzují pouze lež, která ublíží. Odpověď C zvolilo 33,68 %, pro tyto respondenty je lhaní přirozené, nelze ho odsuzovat. Nakonec 16,84 % respondentů zvolilo možnost A, kdy si o lhaní myslí, že je v každém případě neodpustitelné. Zde u této odpovědi můžeme vidět posun, lhaní nijak zásadně neodsuzujeme, ba naopak jsme schopni ho přijmout.

Celkem mi dotazník vyplnilo 31 mužů. Z toho 61,30% mužů odsuzuje pouze lež, která ublíží. 25, 80% si myslí, že je to v každém případě neodpustitelné a 12,90% z nich si myslí, že lhaní je přirozené, nelze ho odsuzovat. Celkově mi tento dotazník vyplnilo 64 žen. Jak muži, tak ženy mají shodně největší procentuální podíl u odpovědi B - Odsuzuji pouze lež, která ublíží také u žen. A co si myslí ženy o lhaní? 48,43 % žen uvedlo, že odsuzují pouze lež, která ublíží, 39,06% žen uvedlo, že je přirozené a 12,50% si myslí, že je neodpustitelné.

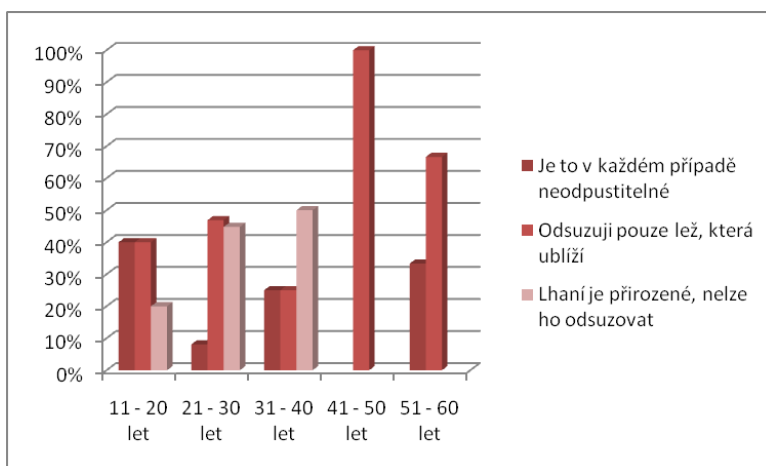
Pokud porovnáme výsledky, zjistíme, jaký je rozdíl mezi muži a ženami. Obě kategorie měli shodně největší procento u odpovědi B – Odsuzuji pouze lež, která ublíží. Rozdíl je tedy v odpovědi A – Je to v každém případě neodpustitelné a v odpovědi C – Lhaní je přirozené, nelze ho odsuzovat. Ženy mají větší procentuální podíl u odpovědi C – Lhaní je přirozené a nelze ho odsuzovat než u odpovědi A – Je to v každém případě neodpustitelné. Muži to mají přesně naopak. Co se týče lhaní, jsou zásadovější než ženy.

Závislost věku a pohlaví

Graf 2: Co si myslí o lhaní muži?

Graf 3: Co si myslí o lhaní ženy?

Shrnutí: Respondenti celkově nejvíce volili odpovědi B. Tito respondenti odsuzují pouze lži, které někomu ublíží. V grafech 2 a 3 můžeme vidět rozdíl odpovědí podle věkových kategorií. Ženy mají ve svých kategoriích přibližně stejný počet volených odpovědí. Muži mají jednoznačnější odpovědi.

4. Zalhali jste někdy v životě?

Tato otázka se Vám může zdát jako zbytečná, ale může se najít někdo, kdo si to nepřizná. Naštěstí se nikdo takový nenašel. Ukázalo se zde, že všech 95 respondentů v životě zalhalo.

Shrnutí: Dále nemusíme řešit proměnné (věk, pohlaví), protože všichni společně odpověděli shodně. Tudíž hlubší interpretace dat není nutná.

5. V jakém životním období si poprvé uvědomujete, že jste zalhali?

U této otázky mě zajímalo, odkdy jsme si začali uvědomovat, že existuje lež a v jakém životním období jsme ji začali užívat.

Celkově 80% (76) respondentů v dotazníku uvedlo, že prvně zalhali v dětství. Kdežto jen 20% (19) respondentů uvedlo, že v dospívání. Dospělost neuvedl žádný.

U mužů převládá odpověď dětství 54,84 %, tehdy si uvědomují svoji první lež. Kdežto 45,16 % respondentů si ji uvědomuje až v dospívání. Poslední možnost neuvedl nikdo.

Ženy uvedly stejně jako muži odpověď A - Dětství. Rozdíl mezi muži a ženami je ten, že u žen to bylo celých 73,44%. Odpověď B - Dospívání volilo 26,56 % žen. Odpověď C - Dospělost nevolila ani jedna žena.

Závislosti věku a pohlaví

U mužů se všechny kategorie téměř shodují v odpovědi dětství. Kategorie 21 – 30 let uvedla, jako svoji odpověď B – Dospívání (75%) a odpověď A – Dětství (25%). Za zmínku stojí věková kategorie 41 – 50 let, kde 12,5% mužů uvedlo, jako svoji odpověď B – Dospívání a 87,5 % odpověď A – Dětství. Věkové kategorie 31 – 40 let a 51 – 60 let zvolili odpověď A – Dětství (100%). Věková kategorie 11 – 20 let volila nejvíce odpověď A – Dětství (66,66%), odpověď B – Dospívání volilo 33,33% respondentů mužského pohlaví.

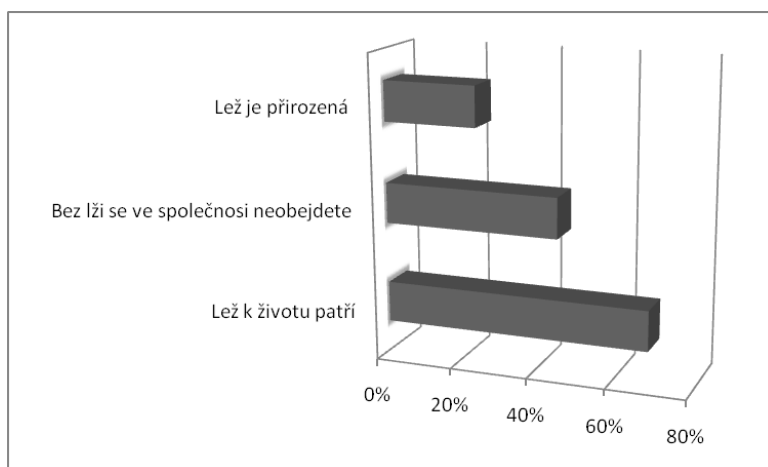
Ženy v nejmladší kategorii uvedly odpověď B – Dospívání (80%), muži taktéž. Rozdíl je u kategorie 21 – 30 let kde ženy volily nejčastěji odpověď A – Děťství (77,55%) než B – Dospívání (22,45%). U mužů to máme naopak. Věková kategorie 31 – 40 let se shodla v odpovědi A – Děťství a v odpovědi B – Dospívání, oboje měli stejný procentuální počet odpovědí (50% a 50%). Věkové kategorie 41 – 50 let a 51 – 60 let shodně volily pouze odpověď A – Děťství (obě kategorie 100%). Muži a ženy nezvolili ani jednu odpověď C - Dospělost.

Shrnutí: Celkově byla nejvíce procentuálně volena odpověď A. Ženy na rozdíl od mužů si mnohem více uvědomují, že poprvé zalhaly v děťství. Zajímavé je porovnání věkové kategorie mužů a žen 21 – 30 let, kde muži zvolili odpověď B (75%) a ženy volili odpověď A (77,55%). U věkové kategorie 31 – 40 let je zajímavé to, že muži zvolili pouze odpověď A (100%), kdyŹto ženy jak odpověď A (50%), tak odpověď B (50%). Odpověď C neuvědl jediný respondent. Můžeme tedy říci, že leŹ jsme začali vnímat a vyuŹívat ji už jako malé děti.

6. Které z výroků o lži jsou podle Vás pravdivé?

U této otázky měli respondenti možnost zvolit více odpovědí, které jsou podle nich pravdivé. Chtěla jsem zjistit, jak respondenti berou leŹ.

Graf 4: Které z výroků o lži jsou podle Vás pravdivé?

V grafu 4 můžeme vidět, že respondenti nejčastěji volili odpověď B – LeŹ k životu patří. Celkem tuto odpověď zvolilo 65 respondentů (68,42%). Jako druhou

nejčastěji volenou odpověď můžeme vidět odpověď C – Bez lži se ve společnosti neobejdete. Celkem tuto odpověď zvolilo 43 respondentů (45,26%). Odpověď A – Lež je přirozená zvolilo jen 23 respondentů (24,21%).

Dále jsem se rozhodla zkoumat jednu z proměnných a to pohlaví. Začnu muži, ti celkově volili nejčastěji pouze odpověď B – Lež k životu patří (45,16%). Dále respondenti nejčastěji volili odpověď C – Bez lži se ve společnosti neobejdete (12,9%) a také kombinaci odpovědí A – Lež je přirozená, B – Lež k životu patří a C – Bez lži se ve společnosti neobejdete. Tuto kombinaci zvolilo 12,9% respondentů. 9,67% respondentů pak volilo pouze odpověď A – Lež je přirozená. Stejný počet respondentů (9,67%) pak volil kombinaci odpovědí A – Lež je přirozená a B – Lež k životu patří. Kombinaci odpovědí B – Lež k životu patří a C – Bez lži se ve společnosti neobejdete, volilo 6,45% respondentů. Nejméně respondentů volilo kombinaci odpovědí A – Lež je přirozená a C – Bez lži se ve společnosti neobejdete (3,22%).

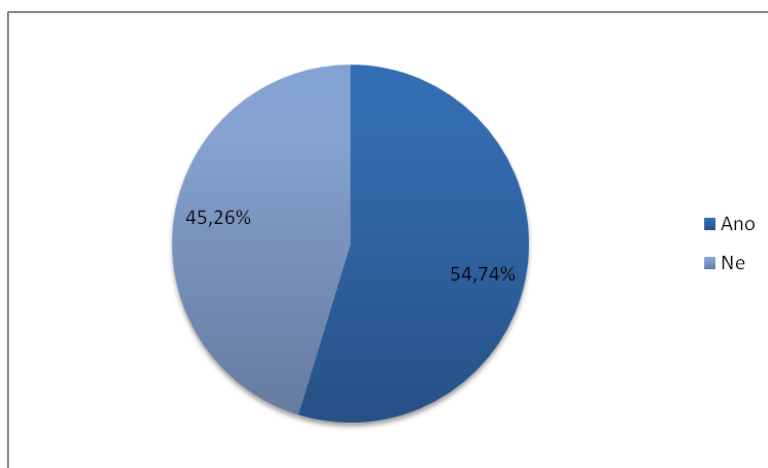
Ženy nejčastěji volily stejně jako muži pouze odpověď B – Lež k životu patří (45,31%). Druhá nejčastěji volená odpověď stejně jako u mužů je odpověď C – Bez lži se ve společnosti neobejdete (28,12%). Na třetím místě byla nejčastěji volená kombinace odpovědí A – Lež je přirozená, B – Lež k životu patří a C – Bez lži se ve společnosti neobejdete. Tuto kombinaci volilo 10,93% žen. Těsně za touto kombinací byla volena kombinace odpovědí B – Lež k životu patří a C – Bez lži se ve společnosti neobejdete (9,37%). Pouze odpověď A – Lež je přirozená pak zvolilo jen 4,68% žen. Nejméně ženy volili kombinaci odpovědí A – Lež je přirozená a C – Bez lži se ve společnosti neobejdete (1,56%).

Shrnutí: Porovnáme-li muže a ženy, zjistíme, že na prvním místě mají obě tyto skupiny stejnou odpověď. Na druhém místě mají muži a ženy stejnou odpověď C. Ovšem muži tam mají ještě kombinaci odpovědí A, B a C. Tu mají ženy na třetím místě s velkým procentuálním rozdílem. Rozhodně mohu říci, že rozdíl mezi muži a ženami je určitě, neboť ženy mají jiné kombinace odpovědí a muži také.

7. Myslíte si, že se dnes lže více než v minulosti?

Tato otázka mi měla poskytnout data, kterými bych potvrdila, že to tak je nebo naopak vyvrátila, že to tak není. Celkově mě zajímalo, jak to respondenti vnímají, vidí.

Graf 5: Lže se dnes více?

Můžeme zde vidět, jak odpovědi byli procentuálně vyrovnané. Přesto odpověď A - Ano má 57, 74 % (odpověď zvolilo 52 respondentů).

58, 07 % mužů uvedlo jako svoji odpověď A - Ano, odpověď B – Ne uvedlo 41, 93% respondentů. Velký rozdíl není vidět.

Ženy celkově u této otázky zvolily odpověď A - Ano (59, 38%). Odpověď B – Ne zvolilo 40, 62% žen. Ovšem procentuálně jsou obě odpovědi dost podobné. Rozdíl mezi muži a ženami je u odpovědi o 1%. Ženy uvedli více odpovědí A - Ano.

Závislosti věku a pohlaví

Nejzajímavější věkovou kategorií se zde stala kategorie 11 – 21 let a 51 – 60 let. Tyto kategorie uvedli pouze odpověď A - Ano (100%). Bez povšimnutí nemůžeme ponechat věkovou kategorii 41 – 50 let, kde má větší procentuální podíl odpověď B - Ne (62,5%). Věková kategorie 21 – 30 let uvedla nejčastěji odpověď A – Ano (56, 25%), odpověď B – Ne uvedlo 43,75% respondentů. Věková kategorie 31 – 40 let volila nejčastěji odpověď A – Ano (66,66%), odpověď B – Ne volilo 33,33% respondentů.

Generačně starší skupina žen, tedy 41 – 50 let a 51 – 60 let, určila procentuálně shodně, jako svou odpověď A – Ano, (66,66%). U věkové kategorie 21 – 30 let můžeme pozorovat vyrovnanost těchto odpovědí. Odpověď A – Ano volilo 52% žen, odpověď B – Ne volilo 48%. U věkové kategorie 11 – 20 let a 31 – 40 let ženy shodně odpověděly A - Ano (100%). Rozdíl u této kategorie mezi muži a ženami je u věkové kategorie 31 – 40 let. Ženy uvedly pouze odpověď A - Ano (100%). Muži uvedli i odpověď B – Ne (33,33%).

Shrnutí: Na tuto otázku mají respondenti mužského i ženského pohlaví stejný pohled. Podle výsledků se lže více dnes než v minulosti.

8. Proč myslíte, že to tak je?

Tato otázka je jedna z prvních, kde můžete volně odpovědět. Nechala jsem zde respondenty, aby vyjádřili svůj názor, pokud u předchozí otázky odpověděli ano. Vyhodnocování tedy proběhne jinak než u předchozích otázek. Rozhodla jsem se pro slovní, nestandardizované vyhodnocení a nebudu zde řešit proměnné jako věk a pohlaví.

Respondenti se dost často sešli v názoru, že důvodem lhaní je zejména společnost a její vývoj (změna ve společenských normách). Dále pak styl života ve společnosti a její morálka.

Dalším názorem, proč by to tak mohlo být, je dnešní doba, která na nás klade větší nároky. Ta respondenty nutí lhát. Uspěchaný životní styl, politika státu apod.. Dále se respondenti shodli v tom, že jedním z důvodů by mohlo být, že jsme sobečtí. Myslíme jenom na sebe, svoje úspěchy, kterých chceme dosáhnout pomocí lži.

Toto byly nejčastější názory. Byla řada dalších, bohužel jich bylo tolik, že vyberu jen ty nejzajímavější, které Vám tu uvedu.

Volné odpovědi respondentů:

...protože je na světě víc lidí....

... nevím, zkrátka to tak je a bude, každý lže, každý z nás tím žije, jsou věci, u kterých je lepší lež, kdo říká, že ne, lže...

...lidé se bojí říkat pravdu...

...výchova...

...úpadek hodnot, morálky, neúcta, nedostatek skromnosti...

...myslím si, že je to tím, že lidé na sebe nemají tolik času, předávají si zkreslené informace, a proto se potom lži objevují, spíše než lhaní bych řekla nepřesné vyjadřování, pokud lžou vědomě, myslím si, že to chápou spíše jako obranu, před něčím, neuvědomují si v tu chvíli, že lžou...

...konzumerismus...

...je to moderní...

Shrnutí: Respondenti se shodli na důvodech, proč se lže dnes více než v minulosti. Důvody tedy jsou společnost, doba a sobectví. Názory respondentů, které jsem uvedla, by se také dali přiřadit, k těmto důvodům, avšak já jsem chtěla uvést příklady samotných odpovědí, ne je pouze interpretovat.

9. Když zjistíte, že Vám blízký člověk zalhal v něčem, co je pro Vás důležité, co uděláte?

Tato otázka neměla jasně stanovené odpovědi, takže opět jako u předchozí otázky, zde mohli respondenti projevit svůj názor. Opět budu užívat slovní, nestandardizované vyhodnocení. Touto otázkou jsem chtěla poznat, jak respondenti zareagují na lhaní v něčem, co je pro ně důležité a ještě vyšla z úst blízkého člověka.

Respondenti se opět docela shodli v odpovědi. Většina z nich by si s blízkým člověkem promluvila a snažila by se zjistit, proč jim zalhal. Někteří respondenti by se naštváli a zlobili by se na blízkého člověka. Třetí skupina respondentů by se rozhodovala podle okolností (v čem přesně a kdo by byl blízký člověk). Někteří respondenti by blízkému člověku už nikdy neodpustili nebo budou zklamaní a ztratí k němu důvěru. Naopak najdou se i respondenti, kteří by mu to odpustili. Opět jako u předchozí otázky zde uvedu příklady volných odpovědí.

Volné odpovědi:

... dám si na něj příště pozor...

...pokud je člověk velmi blízký, tak ho náležitě potrestám...

...určitě mu už nevěřím, jako doted'...

... to bych nerozváděl, ale nebylo by to pro něho moc příjemné...

Shrnutí: Respondenti by na lež od blízkého člověka reagovali docela přiměřeně. Čekala bych spíše více respondentů, kteří by mu to neodpustili, ale těch se našlo jen pár. Většina respondentů by to chtěla řešit a promluvit si o tom. Volili by tedy spíše komunikaci.

10. Myslíte si, že když se každému dítěti od malička povídá, že dárky nosí Ježíšek, je to lež, taková jakou si ji představujeme?

Inspirací pro tuto otázku byl Zbyněk Vybíral, který ve své publikaci *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci* řeší také tuto otázku, zda je to lež nebo není. Zajímalo mě tedy, jak respondenti v současnosti nahlíží na problematiku Ježíška.

Překvapení u této otázky bylo, že polovina z nich odpověděla stroze buď ano, nebo ne. Respondenti se z největší části teda shodli na tom, že to lež není. Našlo se pár respondentů, kteří to za lež považují. Pak tu je skupinka respondentů, kteří to za lež považují, ale ne za špatnou. Nejvíce mě rozesmáli ti respondenti, kteří byli docela překvapeni, že Ježíšek neexistuje! Pořád v něj prý věří. Nejzajímavější jsou přímé odpovědi respondentů, proto jsem se rozhodla vybrat ty nejlepší a uvést je v mém výzkumu.

Volné odpovědi:

...dárky nenesí Ježíšek???

...je to specifická lež, odvislá od nábožensko-společenských tradic, dávat ji do „jednoho pytle“ s obvyklými lžemi je dle mého názoru nepřiměřené...

...jedná se o jednu z „malých“ lží, které nás zřejmě mají naučit, že život není jen tím, co se nám říká a ukazuje, ale že je realita mnohdy složitější, na druhé straně takový svět fantazií a nepravd (pohádky, pověry) může člověku pomoci, aby se vypořádal s tvrdou realitou jako takovou...

...Ježíšek je hezká lež, každé dítě přece rádo věří v kouzla a kouzelné bytosti, nepřestaneme přece dětem číst a říkat pohádky, které rozvíjí jejich fantazii, ale jsou plné lží, podle mě lež jako taková musí nějak ubližovat...

...podle mě nejde o závažnou lež, každému dítěti se to říká, to k tomu patří, jde o takovou milosrdnou nevinnou lež...

...ne, lež to není, já na něho mimochodem věřím dodnes, Santa mě vytáčí...

...ne – ačkoliv jsme před Vánoce přemýšlela, jak se k tomu postavit. Synovi je 18 měsíců – tak zda mu říkat o Ježíškovi a pak změna a realita, nebo „Ježíška“ rovnou vynechat, dohodli jsme se s manželem na existenci Ježíška – měli jsme to také tak a nijak nás to nepoškodilo...

...toto není lež, ale pohádka...

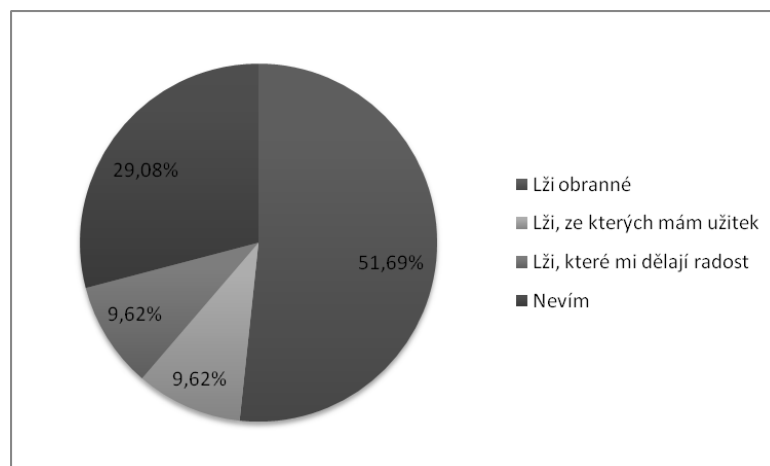
Shrnutí: Je to lež nebo není? Jedna skupina respondentů bere „Ježíška“ jako lež, druhá taky jako lež, ale krásnou a pro třetí skupinu to lež není. Je vidět, že problematika Ježíška zaujala a respondenti mi poskytli náhled na tuto problematiku jejich očima.

11. Když užíváte lež, převažují spíše:

65 respondentů uvedlo, že převažují lži obranné (68, 42%). 22 respondentů si nebylo jisté, zvolilo, proto odpověď D - Nevím (23,16%). 5 respondentů zvolilo odpověď B – Lži, ze kterých mám užitek (5,26%). Pouze 3 z 95 respondentů uvedli, že u nich převažují lži, které jim dělají radost (3, 16%).

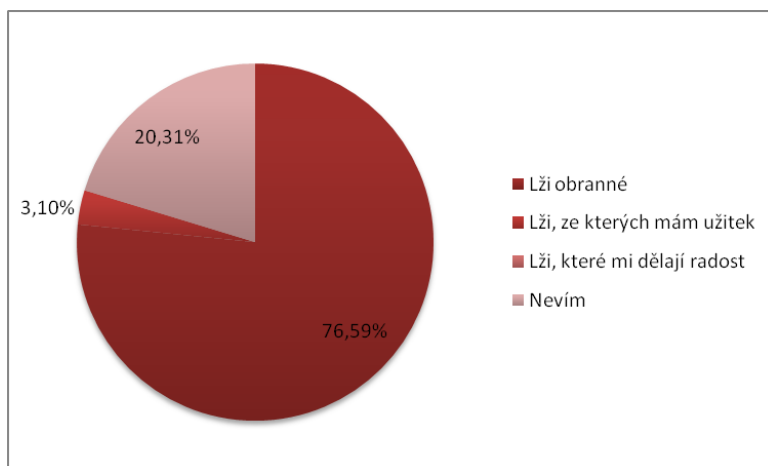
U Grafu 6, můžeme vidět procentuální podíly odpovědí, které muži volili.

Graf 6: Užívané lži mužů

Pro porovnání se podívejte na Graf 6 a Graf 7, kde můžeme vidět menší různorodost odpovědí, než u mužů.

Graf 7: Užívané lži žen

Závislosti věku a pohlaví

Nejzajímavější věková kategorie u mužů je 31 – 40 let a kategorie 51 – 60 let. První kategorie preferuje odpověď D – Nevím, tu volilo 100% respondentů. Druhá kategorie volila odpověď B – Lži, ze kterých mám užitek (100%). Je to odpověď, kterou bych u této věkové kategorie nečekala. Další zajímavou věkovou kategorií je kategorie 21 – 30 let, kde respondenti nejvíce volili odpověď A – Lži obranné (62,5%), druhá nejvíce volená odpověď byla D – Nevím (18,75%), méně volené odpovědi B – Lži, ze kterých mám užitek (12,5%) a C – Lži, které mi dělají radost (6,25%). Věková kategorie 41 – 50 let volila pouze tři odpovědi a to odpověď A – Lži obranné (50%), odpověď D – Nevím (37,5%) a odpověď C – Lži, které mi dělají radost (12,5%). Nejmladší věková kategorie 11 – 20 let volila pouze dvě odpovědi. Odpověď A – Lži obranné volilo 66,66% respondentů. Odpověď C – Lži, které mi dělají radost 33,33%.

Ženy mají zajímavou kategorii 11 – 20 let a kategorii 41 – 50 let. Tyto kategorie volily pouze jednu odpověď a dokonce stejnou. Odpověď A – Lži obranné (100%). Celkově převažují tyto odpovědi. Odpověď C – Lži, které mi dělají radost, nevolila ani jedna žena. Odpověď B – Lži, ze kterých mám užitek, volilo jen minimálně žen (4,08%).

Shrnutí: Ženy užívají stejně jako muži nejvíce lži obranné. Akorát ženy mají větší podíl těchto odpovědí. Rozdíl je pak nejvíce znát u věkových kategorií. Kde můžeme vidět u mužů různorodost odpovědí, u žen je to spíše jednotvárnější. Hlavně muži volili i odpověď C, ženy ne. Takže celkově se v naší společnosti lze proto, že máme potřebu se bránit.

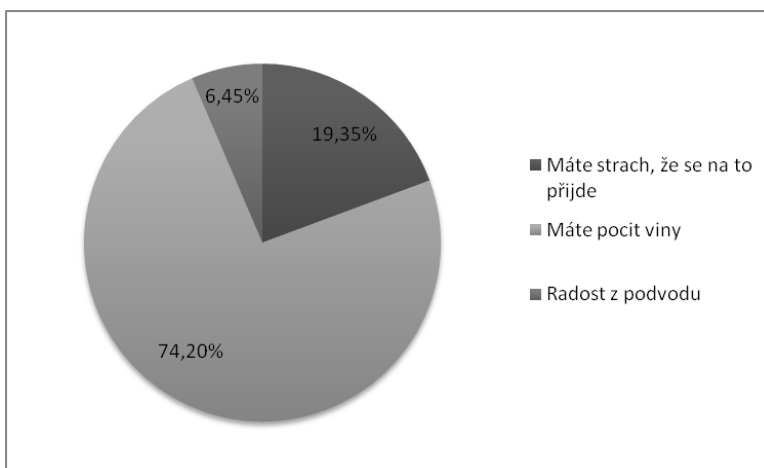
12. Jaký máte pocit, když lžete někomu do očí?

Tato otázka by měla odhalit pocity respondentů, když lžou. Mělo by se ukázat jaké u mužů a žen převažují pocity a jaký je mezi nimi rozdíl.

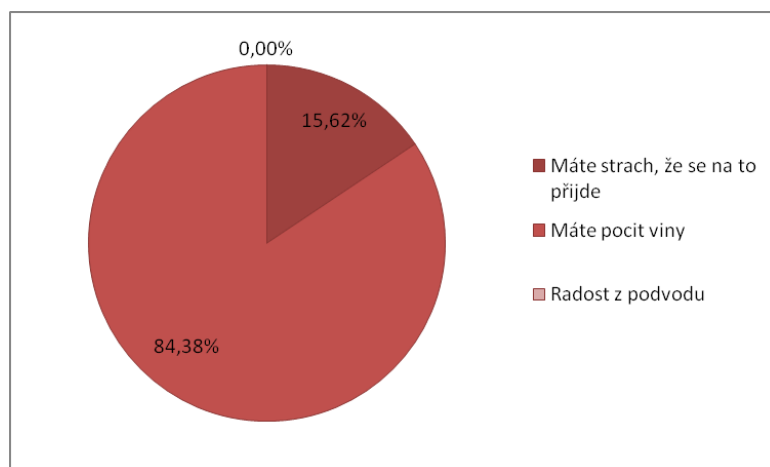
Muži a ženy dohromady volili celkově odpovědi B – Máte pocit viny (81,05%). Odpověď A – Máte strach, že se na to přijde, volilo 16,84%. Nejméně má odpověď C – Radost z podvodu (2,11%).

Pro porovnání se můžeme podívat na Graf 8 a Graf 9. Důležitým faktem zde je, že u žen převažuje pocit viny a muži uvedli i radost z podvodu.

Graf 8: Pocity mužů

Graf 9: Pocity žen

Závislosti věku a pohlaví

Zajímavé u mužů jsou tři kategorie: 11 – 20 let, 31 – 40 let a 51 – 60 let. Tyto kategorie, zvolily pouze odpověď B – Máte pocit viny (100%), která samozřejmě převládá i u zbylých skupin. Ovšem za povšimnutí zde stojí kategorie 21 – 30 let a 41 – 50 let. Zvolily jako jediní odpověď C – Radost z podvodu. U kategorie 21 – 30 let to je 6,25%, u kategorie 41 – 50 let to je 12,5% respondentů. U věkové kategorie 21 – 30 volili jako druhou nejčastější odpověď A – Máte strach, že se na to přijde (31,25%), třetí volená odpověď B – Máte pocit viny, volilo 62,5% respondentů.

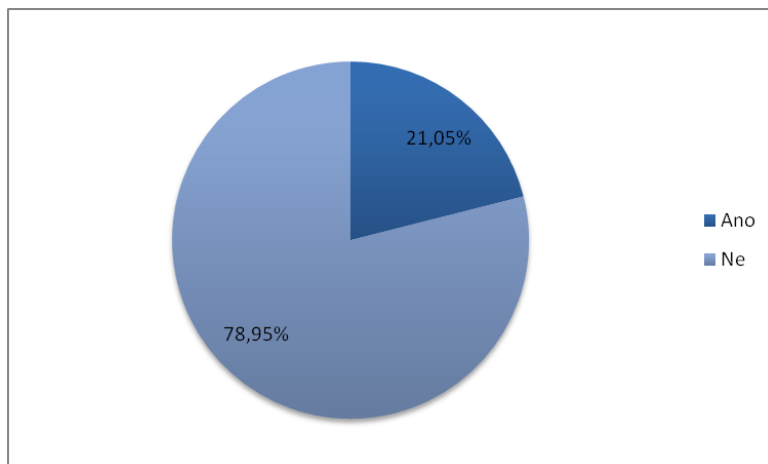
U žen ve všech věkových kategoriích převládá odpověď B – Máte pocit viny. U prvních tří kategorií se nepatrně objevila odpověď A – Máte strach, že se na to přijde. Odpověď C – Radost z podvodu, nezvolil ani jeden respondent ženského pohlaví. Věková kategorie 41 – 50 let a 51 – 50 let pouze zvolila odpověď B – Máte pocit viny (100%). Věková kategorie 11 – 20 let nejvíce volila odpověď B – Máte pocit viny (80%), jako druhou nejčastěji volenou odpovědí respondentů byla odpověď A – Máte strach, že se na to přijde (20%). Věkové kategorie 21 – 30 a 31 – 40 jsou na tom obdobně jako kategorie 11 – 20 let.

Shrnutí: Mezi muži a ženami je rozdíl velký v odpovědi C, kdy muži pocítují radost z podvodu, kdežto ženy ne. U nich jasně vede odpověď B, kterou můžeme najít i u mužů. Můžeme tedy říci, že celkově u respondentů převažuje pocit viny.

13. Myslíte si, že se vyplácí lhát?

Tato otázka mi měla ukázat, zda lidé lžou, protože si myslí, že se jim to vyplatí.

Graf 10: Vyplácí se lhát?

Respondenti spíše volili odpověď B – Ne (78,95%). Proč se tedy lže, když si myslíme, že se to nevyplácí?

Muži celkově dopadli podobně jako ženy. 80,65% mužů si myslí, že se nevyplácí lhát, volili tedy odpověď B - Ne. 19,35% mužů si myslí, že se vyplácí lhát, volili tedy odpověď A – Ano.

O 2,52% procent mají ženy méně než muži u odpovědi B – Ne (78,13%). 21,87 % žen si myslí, že se vyplácí lhát, volili tedy odpověď A – Ano.

Shodně obě skupiny, tedy převážně zvolily odpověď B – Ne, tak proč tedy lžou? Zajímavé je, že ženy mají větší procentuální podíl (ne příliš veliký) než muži u odpovědi A – Ano.

Závislosti věku a pohlaví

Velmi zajímavá věková kategorie u mužů je 51 – 60 let, kde byla zvolena odpověď A – Ano (100%). U věkových kategorií 31 – 40 let a 41 – 50 let, byla zvolena pouze odpověď B – Ne (100%). V prvních dvou kategoriích byli zvolené obě odpovědi. Preferovanou odpovědí je i přesto odpověď B – Ne. V první věkové kategorii má tato

odpověď 66,66%, u druhé věkové kategorie je to 75%. Přitom v první kategorii je docela vysoký počet odpovědí A – Ano (33,33%). V druhé věkové kategorii je procentuální podíl nižší (25%).

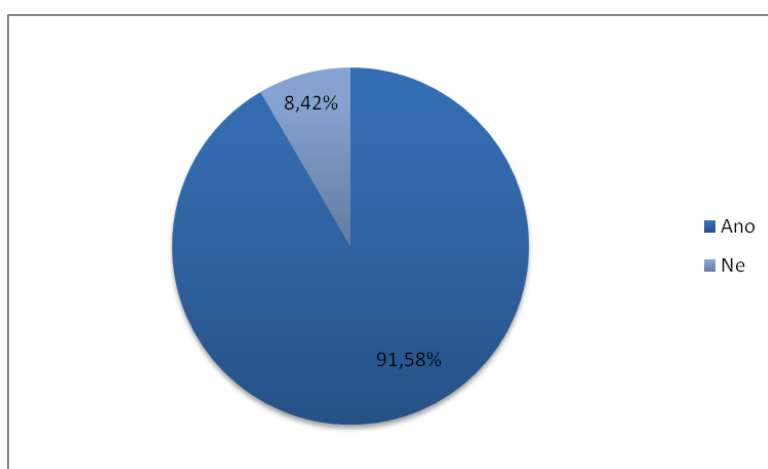
Ženské věkové kategorie 11 – 20 let a 51 – 60 let zvolily shodně pouze odpověď B – Ne (100%). Celkově převažují odpovědi B – Ne. Věková kategorie 21 – 30 let měla procentuálně vyšší podíl odpovědí B – Ne (75,51%), odpověď A – Ano měla pouze 24,49%. Věková kategorie 31 – 40 let má podobný procentuální podíl odpovědí A – Ano a B – Ne, jako u věkové kategorie 21 – 30 let. Odpověď A – Ano volilo 25% respondentů, odpověď B – Ne volilo 75% respondentů. Věková kategorie 41 – 50 let má oproti předchozím věkovým kategoriím menší procentuální podíl odpovědí B – Ne (66,66%) a vyšší procentuální podíl odpovědí A – Ano (33,33%).

Shrnutí: Přesto, že necelých 80 % mužů a žen dohromady zvolilo odpověď B, proč tedy lžou, když si to myslí? Hlavně bych tedy znovu chtěla poukázat na zajímavý fakt, který se projevil v mužských věkových kategoriích a to hlavně u kategorie 51 – 60 kde byla volena pouze odpověď A (100%). Tato věková kategorie si myslí, že se vyplácí lhát. Nečekala bych to u této starší generace, spíše naopak u mládeže.

14. Užíváte tzv. „milosrdnou lež“? (Touto lží jste někomu pomohli a udělali ho šťastným)

Tuto otázku jsem zařadila do svého dotazníkového šetření z jednoho prostého důvodu, při studování literatury, kterou jsem chtěla užít ve své teoretické části, jsem narazila na výzkum, který prokazoval (jak jsem již zmínila v teoretické části viz. kapitola 4.6), že ženy využívají tuto „milosrdnou lež“ mnohem více než muži.

Graf 11: Užívání milosrdné lži

Většina respondentů užívá tzv. „milosrdnou lež“, pouze 8 (8,42%) respondentů v dotazníku uvedlo, že ji neužívá.

Celkově muži volili spíše odpověď A – Ano (83, 88%). Odpověď B – Ne zvolilo pouhých 16, 12% mužů.

Ženy oproti mužům mají minimální procentuální podíl odpovědí B – Ne (4,6%). Odpověď A – Ano volilo 95, 4% žen.

Závislosti věku a pohlaví

Muži ve třech věkových kategoriích zvolili pouze odpověď A – Ano(100%). U věkových kategorií 21 – 30 let a 41 – 50 let máme shodu v odpovědi B – Ne. Kde druhá kategorie má více procent odpovědi B – Ne (25%), odpověď A – Ano má 75%. Kategorie 21 – 30 let volila nejčastěji odpověď A – Ano (81, 25%), odpověď B – Ne volila méně (18,75%). Téměř všechny věkové kategorie, kromě kategorie

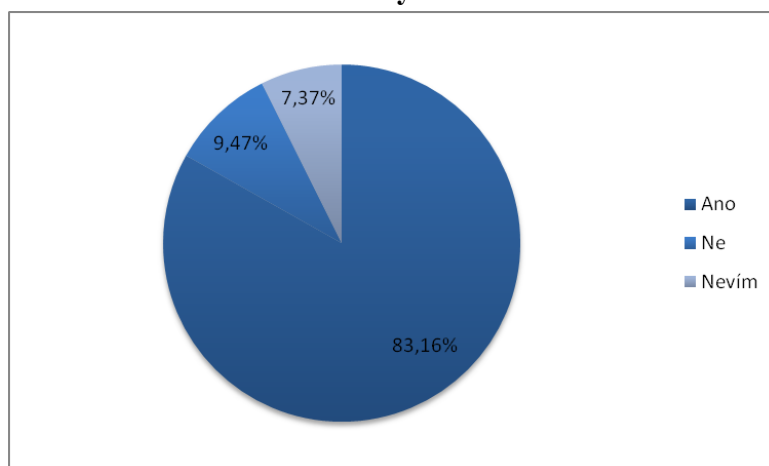
21 – 30 let, mají zvolenou pouze jednu odpověď A – Ano (100%). Jediná kategorie 21 – 30 let má zvolenou i odpověď B – Ne (6, 12%), odpověď A – Ano má 93,87%).

Shrnutí: Opravdu se ukázalo, že ženy tzv. „milosrdnou lež“ užívají spíše než muži. Můžeme vidět rozdíl mezi muži a ženami. U žen převažuje z větší části odpověď A. Muži mají o trochu více odpovědí B, než ženy. Ovšem markantní rozdíl mezi nimi není.

15. Zamyslete se teď na chvíli a zkuste si vzpomenout na vaše „lži“. Myslíte si, že věkem se Vaše lži a jejich důvody měnily?

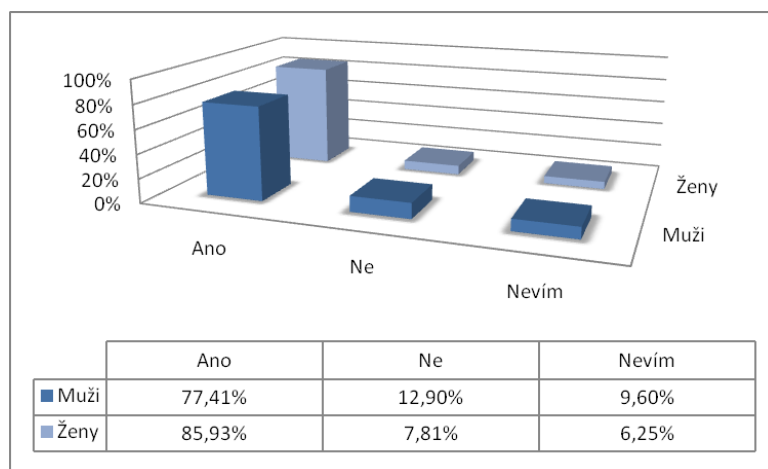
U této otázky mě velmi zajímalo, jak lidé svoje lži vnímají a jestli se jejich lži mění věkem.

Graf 12: Vliv věku na důvody vedoucí ke lži

79 (83,16%) respondentů si myslí, že ano, kdežto 9 (9, 47%) respondentů si myslí, že ne. A 7 (7,37%) respondentů neví.

Graf 13: Vliv věku na důvody u mužů a žen dohromady

Pro porovnání jsem zpracovala data mužů a žen celkem a vytvořila jsem Graf 13, kde můžeme vidět odpovědi všech mužů a odpovědi všech žen.

Závislosti věku a pohlaví

Nejzajímavější skupinou mužů u této otázky je opět věková kategorie 31 – 40 let a 51 – 60 let, obě skupiny volili jenom odpověď A – Ano (100%). Kategorie 21 – 30 let je zajímavá v tom, že jako jediná volila všechny tři odpovědi, přesto vyhrává odpověď A – Ano (68,75%), za ní následuje odpověď B – Ne (18,75%) a nakonec odpověď C – Nevím (12,5%). Věková kategorie 11 – 20 let volila nejčastěji odpověď A – Ano (66,66%), odpověď B – Ne volilo 33,33%. Věková kategorie 41 – 50 let má vysoký procentuální podíl odpovědi A – Ano (87,5), odpověď B – Nevolilo 12,5% respondentů.

U žen opět kategorie 21 – 30 let, stejně jako u mužů, má zvolené všechny tři odpovědi. Odpověď A – Ano volilo 85,71% žen, odpověď B – Ne volilo 8,16% žen a poslední možnost, odpověď C – Nevím volilo 6,12% žen. Ostatní kategorie volili odpovědi A - Ano a B - Ne. Kategorie 11 – 20 let a 41 – 50 let volila pouze odpověď A - Ano (100%). Věková kategorie 31 – 40 let má nejčastěji volenou odpověď A – Ano (75%), odpověď B – Ne volilo 25% žen. Poslední věková kategorie 51 – 60 let má nižší procentuální podíl odpovědi A – Ano (66,66%) než věková kategorie 31 – 40 let. Odpověď B – Ne volilo v této kategorii jen 33,33% žen.

Shrnutí: Můžeme říci, že respondenti se shodli na tom, že se věkem jejich lži měnily. U mužů je také větší procentuální podíl na odpovědi C, nemohli se rozhodnout, jestli se s věkem důvody jejich lži měnily. Jinak ženy opět vedou a mají větší procentuální podíl na odpovědi A, podle nich se měnily.

16. Dokázali byste uvést příklad? (Např. když mi bylo 15 lhal/a jsem rodičům o známkách ve škole, teď mi je 30 a lžu v práci, abych si ji udržel)

Tato otázka navazuje na otázku č. 15, kde jsem se snažila zjistit, zda si respondenti myslí, že se jejich lži a důvody věkem měnily. Odpovědět na tuto otázku, kde měli respondenti možnost se rozepsat a napsat svůj názor, mohli jen ti, kteří uvedli v otázce č. 15 ano.

Respondenti jako příklad uváděli velmi často, jako důvod lhaní v dospívání známky ve škole, poznámky ve škole kvůli rodičům, dále také velmi často uváděli jako důvod, proč lhali v dospívání rodičům to, že jim zakazovali spoustu dalších věcí, takže raději lhali, aby mohli dělat to, co měli zakázané (diskotéka, rande, spaní u někoho apod.). Jak se stali dospělými, najednou jim tyto důvody přišly jako zbytečné a nemají potřebu už takto lhát. V dospělosti tedy respondenti už rodičům nelžou, nemají potřebu a jednájí s nimi narovinu. Nyní tedy spíše užívají lži milosrdné nebo se snaží nelhat vůbec.

Mnoho respondentů věkové kategorie 11 – 20 let uvedlo jako příklad to, že lhali v dětství proto, že něco rozbili (sváděli to na sourozence), nebo že si vzali potají bonbon a rodičům z peněženky dvě koruny na žvýkačku apod.. Nyní lžou rodičům o známkách, prospěchu ve škole či záškoláctví.

Další skupina respondentů, kteří jsou ve věkové kategorii 31 – 40 let uvedli jako příklad, že v současnosti lžou v práci. Lžou za nějakým účelem. Například aby byla směna v klidu nebo aby se zlepšila image firmy. Dříve lhali rodičům stejně jako ostatní jedinci v jejich věkové kategorii, aby rodiče nevěděli, kolik utratili peněz či se nedozvěděli, s kým kamarádí.

Volné odpovědi:

...v dětství to bylo lhaní, co se týče školy např. nejel mě autobus a přitom jsem zaspal, v dospělosti to bylo stejné, akorát jsem to říkal šéfovi...

...když jsem chodil za holkami, lhal jsem, že jdu do hospody, dnes říkám jdu za holkami a mažu do hospody...

...dříve jsem lhal asi více, teď se snažím, aby každý respektoval, to co dělám a nemusela jsem o tom lhát...

...když jsem byla dítě, nelhala jsem nějak zásadně, ale spíše jsem si vymýšlela a přeháněla, teď je mi 22, snažím se nelhat a jednat stoprocentně narovinu, bohužel to vždy nejde, ale zásadně pravdu nepřekrucuji, lžu, pokud by pravda ublížila...

Shrnutí: Respondenti se snaží spíše v dospělosti nelhat. Pokud lžou, užívají převážně lži milosrdné (pravda by mohla být horší než lež).

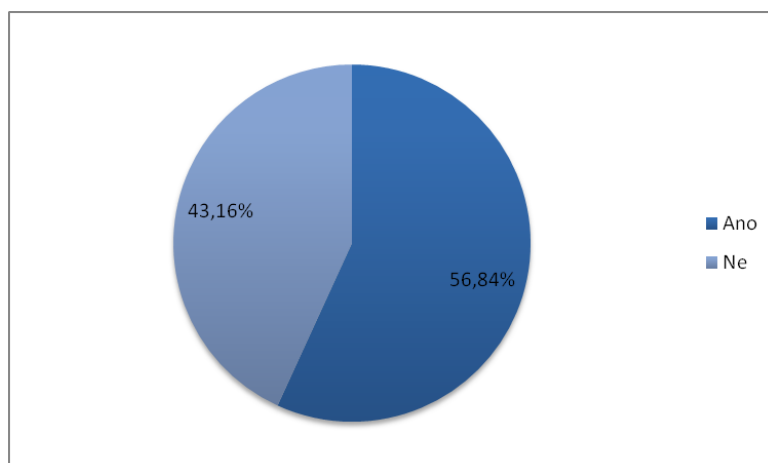
6. 3. 2. Oblast zaměstnání

Snažím se zde zjistit, jestli lidé lžou v práci popřípadě na brigádě a co je k tomu vede, jaké jsou jejich důvody.

1. Zalhali jste někdy v práci, protože jste potřebovali zamaskovat svoji chybu?

Otázka, kterou se snažím zjistit přirozenou reakci na to, když uděláme něco špatně. Snažíme se zamaskovat svoji chybu? Nebo se raději přiznáme a volíme pravdu.

Graf 14: Lež a práce

Můžeme zde vidět, že odpovědi jsou vyrovnané. 56, 84% respondentů uvedlo jako svou odpověď A – Ano. Odpověď B – Ne zvolilo 43, 16% respondentů.

67,75% mužů celkové v práci zalhalo, protože chtělo zamaskovat svoji chybu. Čtvrtina respondentů mužské kategorie (32,25%) v práci nezalhalo, přesto, že udělala chybu.

Ženy, na rozdíl od mužů, mají téměř procentuálně shodné odpovědi. Je vidět, že pro ženy lhaní, za účelem zamaskování své chyby v zaměstnání, není lehké. Odpověď A – Ano zvolilo 53, 13% žen. Odpověď B – Ne zvolilo 46,87% žen.

Závislosti věku a pohlaví

Muži věkové kategorie 51 – 60 let odpověděli pouze A – Ano (100%), stejně jako věková kategorie 31 – 40 let. Ostatní věkové kategorie se téměř procentuálně shodují s odpověďmi. Věková kategorie 11 – 20 let má nejvíce odpovědí A – Ano (66,66%), odpověď B – Ne volilo jen 33,33% mužů. Věková kategorie 21 – 30 let má menší procentuální podíl odpovědí A – Ano (62,5%) než věková kategorie 11 – 20 let. Odpovědi B – Ne volilo 37,5% respondentů. Věková kategorie 41 – 50 let je na tom procentuálně stejně jako věková kategorie 21 – 30 let.

Ženy oproti mužům mají úplně jiné procentuální podíly na odpovědích A – Ano i B – Ne. Věková kategorie 31 – 40 let se shoduje s mužskou stejnou věkovou kategorií. Rozdíl můžeme najít u první kategorie, kdy procentuálně přesahuje odpověď A – Ano (80%). Velmi zajímavá věková kategorie je 21 – 30 kde máme více odpovědí B – Ne (55,10%), je to jediná věková kategorie kde nevyhrála odpověď A – Ano. Věková kategorie 41 – 50 let a 51 – 60 let má stejný procentuální podíl na odpovědích. A – Ano volilo shodně 66,66% žen, odpověď B – Ne volilo 33,33% žen.

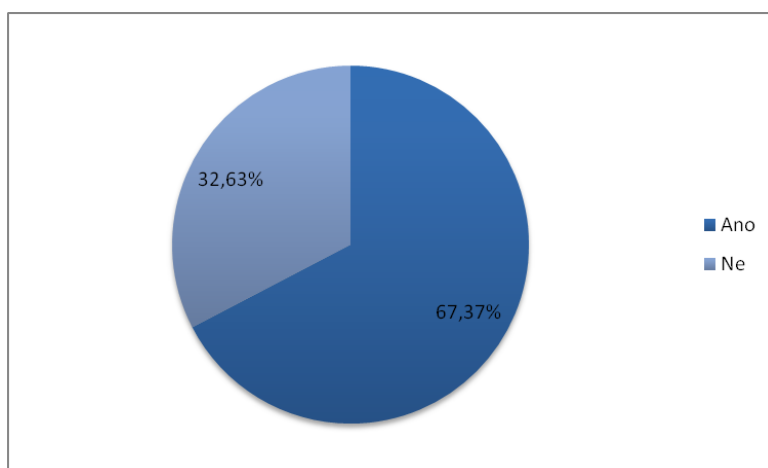
Shrnutí: Největší rozdíl mezi muži a ženami je v tom, že ženy mají odpovědi procentuálně téměř shodné, kdežto u mužů převažují procentuálně odpovědi A. Takže muži se v práci snažili zamaskovat svoji chybu lhaním. Dalším zajímavým faktorem je

věková kategorie 21 – 30 let (ženy), kde převažuje odpověď B. Tato skupina v práci nezalhalala.

2. Vystala v práci situace, kdy jste museli lhát – zákazníkovi, spolupracovníkovi, nadřízenému?

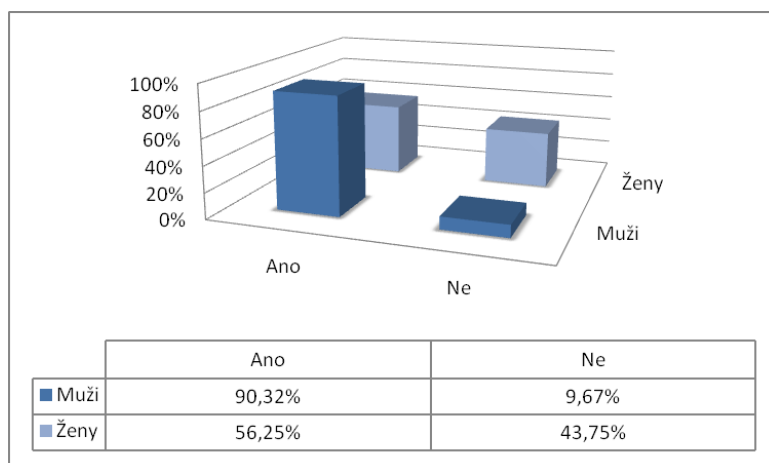
Myslím si, že tyto situace se odehrávají dnes a denně. Proto se chci ujistit, tudíž jsem tuto otázku do dotazníkového šetření zařadila.

Graf 15: Lhaní zákazníkovi, spolupracovníkovi, nadřízenému

Čekala bych zde větší procentuální podíl odpovědi A – Ano. Tuto odpověď volilo 64 (67,73%) respondentů. Necelých 33 % respondentů volilo odpověď B – Ne (32, 63%).

Graf 16: Lhaní zákazníkům, spolupracovníkovi, nadřízenému u mužů a žen

Graf 16 jsem vytvořila proto, že je mezi muži a ženami rozpor. Ženy na tom jsou mnohem lépe a v práci situace, kdy musely lhát, nevyvstala.

Můžeme vidět, že 90,33% mužů zvolilo odpověď A – Ano, vyvstala u nich v práci situace, kdy museli zalhat. Jen 9,67% mužů zvolilo odpověď B – Ne.

Jak už jsem řekla, ženy jsou na tom procentuálně podstatně jinak. Pouhých 56,25% žen, zvolilo odpověď A – Ano, vyvstala u nich v práci situace, kdy musely lhát. Kdežto 43,75% žen uvedlo jako svou odpověď B – Ne.

Závislosti věku a pohlaví

Mužské věkové kategorie 31 – 40 let a 51 – 60 let mají stejný procentuální podíl odpovědí A – Ano (100%). Ostatní tři kategorie mají také nižší procentuální podíl odpovědi B – Ne. Věková kategorie 11 – 20 let má 33,33%, věková kategorie 21 – 30 let pouze 6,25% a věková kategorie 41 – 50 let 12,5%. Odpověď A – Ano zvolilo ve své kategorii 11 – 20 let 66,66% , v kategorii 21 – 30 let to bylo 93,75% a v kategorii 41 – 50 let 87,5%.

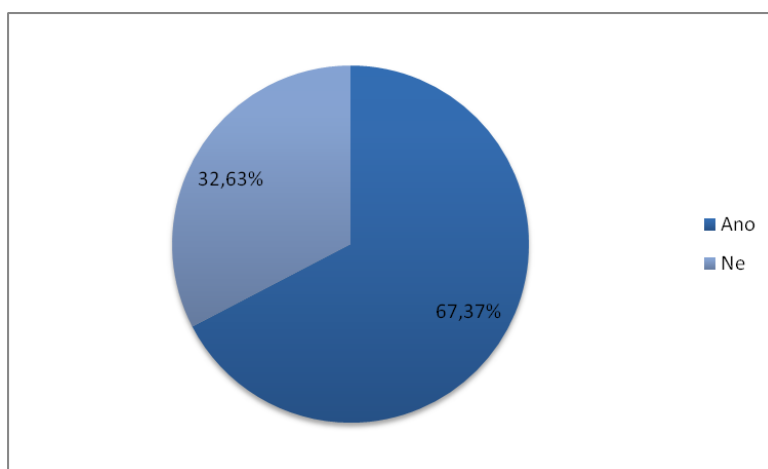
Ženy oproti mužům mají pestřejší procentuální podíl obou odpovědí. Jen jedna věková kategorie, a to kategorie 51 – 60 let, volila pouze odpověď A – Ano (100%). Zajímavou skupinou je zde 31 – 40 let, kde je naprosto vyrovnaný procentuální podíl odpovědí A – Ano (50%) a B – Ne (50%). Hned za ní je skupina 21 – 30 let, kdy odpověď A – Ano (51,02%) má nepatrně vyšší procentuální podíl než skupina B – Ne (48,97%). Velmi výraznou skupinou je skupina 11 – 20 let, kde jasně vyšší procentuální podíl má odpověď A – Ano (80%) než B – Ne (20%). Věková kategorie 41 – 50 let má také větší procentuální podíl odpovědí A – Ano (66,66%), odpověď B – Ne volilo 33,33% žen.

Shrnutí: Rozdíl mezi muži a ženami je v tom, že ženy volili častěji než muži odpovědi B, u nich tato situace nevyvstala. U mužů spíše vyvstávají situace, kdy jsou nuceni lhát.

3. Kdyby Vám řekl šéf/ová, že musíte zalhat spolupracovníkovi, jinak, že přijdete o místo, zalhali byste?

V dnešní době vysoké nezaměstnanosti, kdy je každý rád, že práci má a snaží si ji udržet, nemohla jsem tuto otázku nezahrnout do svého dotazníkového šetření. Zajímalo by mě, jestli je člověk ochotný lhát, jen aby práci měl.

Graf 17: Lhaní vynucené nadřízeným

V dnešní době jsme ochotní zalhat, jen proto, abychom si udrželi práci. 67, 37% respondentů odpovědělo A – Ano. 32, 63% respondentů by kvůli udržení pracovního místa nelhalo.

Z 31 mužů by 67, 74% mužů by volilo raději lež, aby si pracovní místo udrželi. 32, 26% raději lhát nebude.

Z 64 žen by 67,19% také raději volilo odpověď A – Ano, aby si udržely místo. Odpověď B – Ne volilo 32,81% žen. Nyní můžeme porovnat výsledky mužů a žen a zjistíme, že procentuálně se v odpovědích shodují. Rozdíl tedy není.

Závislosti věku a pohlaví

Mužská věková kategorie 11 – 20 let a 51 – 60 let má opět jednu jedinou zvolenou odpověď A – Ano (100%). Věková kategorie 31 – 40 let, kde převažuje procentuálně odpověď B – Ne (66,66%), ti by v práci nezalhali. Odpověď A – Ano

volilo jen 33,33% mužů. Věková kategorie 21 – 30 let a 41 – 50 let volila shodně nejvíce odpovědi A – Ano a méně odpovědi B – Ne. Kategorie 21 – 30 let má procentuální podíl odpovědi A – Ano 62,5% a odpověď B – Ne 37,5%. Věkové kategorie 41 – 50 let má podíl odpovědi A – Ano 75% a odpovědi B – Ne 25%.

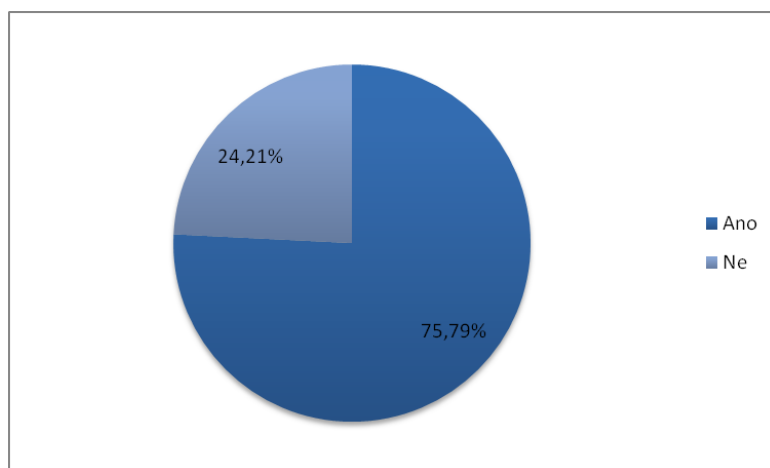
Ženské mají stejně jako muži u věkových kategorií 11 – 20 let a 51 – 60 let, pouze jednu zvolenou odpověď A – Ano (100%). Věková kategorie 31 – 40 let má stejný procentuální podíl na odpovědi A – Ano (50%) a B – Ne (50%). Věkové kategorie 21 – 30 let a 41 – 50 let si jsou dosti podobné, u obou převažuje procentuálně odpověď A – Ano. U věkové kategorie 21 – 30 let budu-li přesnější tak odpověď A – Ano má procentuální podíl 63,26% a odpověď B – Ne má 36,73%. Věková kategorie 41 – 50 let má procentuální podíl odpovědi A – Ano 66,66% a odpověď B – Ne má 33,33%.

Shrnutí: Jak muži a ženy mají hodně podobné výsledky, pokud si připomeneme výsledky mužů a žen celkově můžeme zjistit skoro procentuální shodu odpovědí. Takže žádný výrazný rozdíl mezi nimi není a jak muži, tak ženy by zalhali, aby si místo udrželi. Zajímavým faktorem, je věková kategorie 31 – 40, kde má procentuální převahu odpověď B. Celkově jsou výsledky závislostí dosti podobné.

4. Zalhali byste při pohovoru, pokud byste věděli, že tak můžete získat pozici, a zaměstnavatel na to nepřijde?

Opět se budu asi opakovat, ale je doba, kdy práce se shání opravdu těžko a málokdy Vás pozvou na pohovor. Když už se tak stane, snažíte se při pohovoru bojovat co nejlépe.

Graf 18: Lhaní při pohovoru

75,79% respondentů by raději zalhalo, aby práci získalo. Pouhých 24,21% respondentů by raději nezalhalo.

Muži celkově volili spíše odpověď A – Ano (74,19%). Odpověď B – Ne volilo jen 25,8% respondentů.

Ženy stejně jako muži volily spíše odpovědi A – Ano (76,56%), což je nepatrně vyšší procentuální podíl než mají muži u této odpovědi. Odpověď B – Ne volilo pouze 23,43% žen.

Závislosti věku a pohlaví

Muži a jejich věkové kategorie nebyli nijak výrazné. Věkové kategorie 11- 20 let, 31 – 40 let a 51 – 60 let volili shodně pouze odpověď A – Ano (100%). Věková kategorie 21 – 30 let volila nejčastěji odpověď A – Ano (68,75%), odpověď B – Ne volilo jen 31,25% mužů. Věková kategorie 41 – 50 let je na tom obdobně jako předchozí věková kategorie, s tím rozdílem, že má větší procentuální

podíl odpovědí B – Ne (37,5%), odpověď A – Ano má menší procentuální podíl než měla přecházející věková kategorie a to 62,5%.

Ženské věkové kategorie neměly výsledky tak stereotypní jako muži. Kromě věkové kategorie 11 – 20 let, kde všechny ženy shodně volily pouze odpověď A – Ano (100%), měly ostatní kategorie voleny obě odpovědi. Nejzajímavější věková kategorie je zde 51 – 60 let, kdy ženy volily převážně odpovědi B – Ne (66,66%), odpověď A – Ano volilo jen 33,33% žen. Další zajímavou kategorií je věková kategorie 31 – 40 let, kde 50% žen zvolilo odpověď A – Ano a 50% žen zvolilo odpověď B – Ne. Věková kategorie 41 – 50 let má větší procentuální podíl odpovědí A – Ano (66,66%), odpověď B – Ne volilo jen 33,33% žen. Věková kategorie 21 – 30 let, kromě věkové kategorie 11 – 20 let, má ze všech kategorií nejmenší počet volených odpovědí B – Ne (20,4%), odpověď A – Ano volilo 79,59% žen.

Shrnutí: Pokud se podíváme na věkové kategorie, nejzajímavějším výsledkem této otázky je výsledek ženské věkové kategorie 51 – 60 let, kde největší procentuální podíl měla odpověď B. Přitom podle celkových výsledků mužů a žen zvláště se ukázalo, že ženy zvítězili jen o pár procent. Při pohovoru by zalhali. Proč? Muž si najde spíše zaměstnání než-li žena. Žena nemá tolik možností.

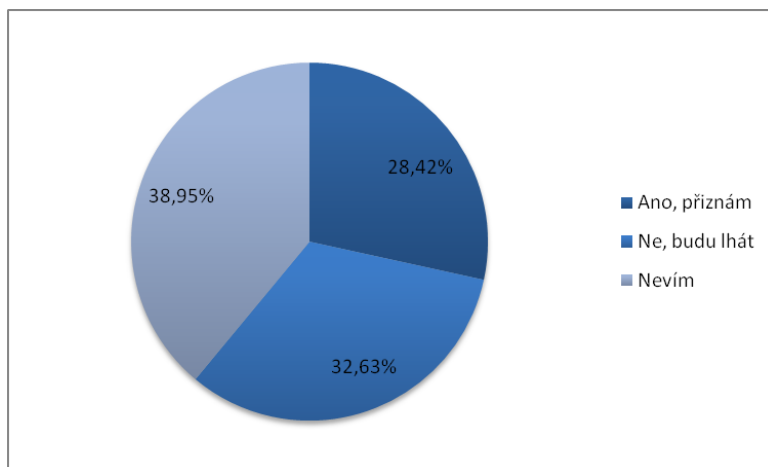
6. 3. 3. Rodina, partner

Třetí oblast mého dotazníkového šetření se týká rodiny a partnerských vztahů. Zajímalo mě, jak moc v této oblasti respondenti lžou.

1. Pokud budete svému partnerovi/partnerce nevěrná/ý přiznáte se?

Tímto činem můžeme dosti ublížit. Proto jsem tuto otázku zahrnula do svého dotazníkového šetření, kdy jsem chtěla zjistit, zda respondenti budou volit spíše pravdu nebo lež, oboje může bolet stejně, když se na to přijde.

Graf 19: Nevěra a lež

V Grafu 19 můžeme vidět celkem vyrovnané procentuální podíly na všech odpovědích.

Celkově muži volili procentuálně nejvíce odpovědi B – Ne, budu lhát (38,7%), jako druhá nejčastěji volná odpověď u mužů byla odpověď C – Nevím (32,25%). Nejméně muži volili odpověď A – Ano, přiznám (29,03%).

Ženy celkově oproti mužům volily procentuálně nejvíce odpovědi C – Nevím (42,18%). Jako druhá nejčastěji volená odpověď u žen byla odpověď B – Ne, budu lhát (29,68%). Ženy stejně jako muži volily nejméně odpověď A – Ano, přiznám (28,12%).

Závislosti věku a pohlaví

Začnu opět muži. Věková kategorie 51 – 60 let volila jednoznačně odpověď B – Ne, budu lhát (100%). Věková kategorie 11 – 20 let měla stejné procentuální podíly na všech odpovědích (33,33%). Zajímavá věková kategorie je 21 – 30 let, kde vyhrála odpověď A – Ano, přiznám (43,75%), na druhém místě zde byla odpověď C – Nevím (37,5%). Nejméně zde volili odpověď B – Ne, budu lhát (18,75%). Oproti této věkové kategorii je na porovnání vhodná právě kategorie 31 – 40 let kde 66,66% mužů volilo odpověď B – Ne, budu lhát. 33,33% mužů pak zvolilo odpověď C – Nevím. Poslední věková kategorie 41 – 50 let také volila nejčastěji odpověď B – Ne, budu lhát (62,5%), na druhém místě pak je odpověď C – Nevím (25%), nejméně mužů zvolilo odpověď A – Ano, přiznám (12,5%).

Ženy na rozdíl od mužů v žádné věkové kategorii nezvolily pouze jednu odpověď. Výsledky jsou zde mnohem pestřejší. Věková kategorie 11 – 20 let volila nejčastěji odpověď A – Ano, přiznám (60%), odpověď C – Nevím volilo 40% žen. Věková kategorie 21 – 30 let je spíše nerozhodnější, volila nejčastěji odpověď C – Nevím (42,85%), velmi blízko k sobě mají odpovědi B – Ne, budu lhát a A – Ano, přiznám. Odpověď B – Ne, budu lhát volilo 30,61% žen. Odpověď A – Ano, přiznám volilo 26,53% žen. Zajímavé věkové kategorie u žen jsou 31 – 40 let a 41 – 50 let, kde byla nejčastěji volena odpověď B – Ne, budu lhát. Druhou nejčastější odpovědí u těchto kategorií byla odpověď C – Nevím.

Shrnutí: Celkově respondenti nevědí, jestli by zalhali nebo se přiznali. Pokud zhodnotím data, co se týká závislosti věku a pohlaví, můžu říci, že muži, více než ženy, volí spíše lež. Ženy oproti mužům jsou zase nerozhodnější a volí odpovědi C.

2. Lžete o svém věku (příjmu, vzdělání) při seznamování?

Když jsem hledala vhodnou odbornou literaturu, kterou bych následně mohla zpracovat a užít v této práci, našla jsem disertaci Štěpána Konečného, který ji napsal na téma Fenomén lhaní v prostředí internetu. Ve svém výzkumu poukazuje na fakta, která objevil, např. muži lžou více než ženy právě o svém věku, příjmu a vzdělání (hlavně v prostředí internetu), já to na prostředí internetu zaměřeno nemám (Konečný, 2011). Ptám se respondentů všeobecně.

Pouze 4 (4,21%) respondenti uvedli odpověď A – Ano. 91 (95,79%) jich uvedlo odpověď B – Ne.

Celkově muži volili nejvíce odpovědi B – Ne (93,54%). Odpověď A – Ano volilo 6,45% mužů.

Ženy celkově volily stejně jako muži nejvíce odpověď B – Ne (96,87%). Odpověď A – Ano volilo 3,12% žen. Porovnáme-li to s muži, ženy odpověď A – Ano volili o 3,3% méně než muži.

Závislosti věku a pohlaví

U této otázky vyšla data převážně u obou pohlaví a u všech věkových kategoriích stejně. Začnu-li muži jako vždy, mohu říci, že všechny věkové kategorie kromě věkové kategorie 21 – 30 let, mají jen jednu zvolenou odpověď a to odpověď B – Ne (100%). Věková kategorie 21 – 30 let má největší procentuální podíl odpovědí B – Ne (87,5%), odpověď A – Ano volilo jen 12,5% mužů.

Ženy jsou na tom stejně jako muži. Všechny věkové kategorie, kromě věkové kategorie 21 – 30 let, mají shodně volenou jedinou odpověď B – Ne (100%). Věková kategorie 21 – 30 let volila nejvíce odpověď B – Ne (95,91%). Odpověď A – Ano volilo jen 4,08% žen.

Shrnutí: Závislosti věku a pohlaví se nám v této otázce nijak zásadně neprojeví. Můžeme přeci jen říci, že muži lžou při seznamování o svém příjmu či vzdělání více než ženy, ale jen o pouhých pár procent. Celkově respondenti o svém příjmu nelžou.

3. V dnešní době „sociálních sítí“, říkáte o sobě pravdu na internetu, co se týká vzhledu nebo charakteru?

Tato otázka je dosti podobná jako předchozí. Opět se zmíním o disertaci Štěpána Konečného. Mimo jiné také zjistil, že muži i ženy lžou v tomto ohledu ve stejné míře (Konečný, 2011).

82,11% respondentů zvolilo jako svou odpověď A – Ano. Odpověď B – Ne zvolilo jen 17,89% respondentů.

Celkově muži volili více odpověď A – Ano (74,19%), odpověď B – Ne volilo jen 25,81% mužů.

Ženy celkově stejně jako muži volily spíše odpověď A – Ano (85,93%). 14,06% žen zvolilo odpověď B – Ne.

Závislosti věku a pohlaví

U této otázky věková kategorie 11 – 20 let volila pouze odpověď A – Ano (100%), stejně jako věková kategorie 31 – 40 let. Protikladem je věková kategorie 51 – 60 let, kdy tato kategorie volila pouze odpověď B – Ne (100%). Věková kategorie 21 – 30 let volila procentuálně nejvíce odpověď A – Ano (75%), odpověď B – Ne volilo 25% respondentů. Věková kategorie 41 – 50 let je na tom obdobně jako předchozí věková kategorie, s tím, že mají menší procentuální podíl odpovědí A – Ano (62,5%), ale i přesto vyhrála. Odpověď B – Ne volilo 37,5% mužů.

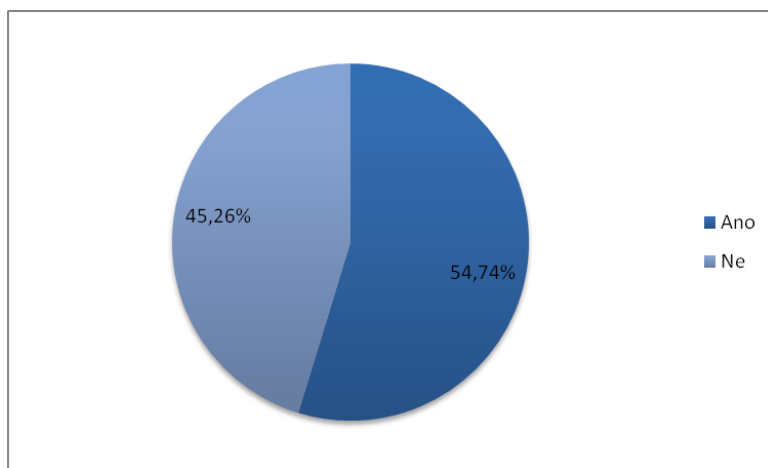
Ženy stejně jako muži v kategorii 11 – 20 let odpověděly shodně, zvolily pouze odpověď A – Ano (100%). Věková kategorie 51 – 60 let zvolila stejně jako muži odpověď B – Ne (100%). Věková kategorie 21 – 30 let má nejvyšší podíl odpovědí A – Ano 91,83%, odpověď B – Ne volilo jen 8,16% žen. Další věková kategorie a to přesněji řečeno věková kategorie 31 – 40 let má procentuálně nižší podíl odpovědí A – Ano (75%) než přechází věková kategorie, odpověď B – Ne volilo 25% žen. U další věkové kategorie můžeme vidět ještě větší procentuální podíl odpovědí B – Ne (66,66%), než u přechází věkové kategorie. Odpověď A – Ano zde volilo jen 33,33% žen.

Shrnutí: Můžu jen potvrdit hypotézu Štěpána Konečného. Muži a ženy se téměř procentuálně shodují. Žádný zásadní rozdíl jsem nenašla ani v závislosti věku a pohlaví.

4. Zalhali jste teď někdy nedávno (v posledním roce, měsíci, týdnu) svým dětem, rodičům, prarodičům?

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, jestli respondenti lžou své rodině. Na tuto otázku pak bude navazovat následující, která bude jen pro respondenty, kteří odpoví ano.

Graf 20: Lhaní a rodina

Odpovědi jsou celkem vyrovnané, přesto procentuálně vyhrála odpověď A – Ano (54,74%). S těmito respondenty budu dále pracovat v další otázce.

Celkově muži volili více odpověď A – Ano (58,06%), odpověď B – Ne volilo 41,93%, ti v nedávně době nikomu ze své rodiny nezalhali.

Ženy jsou na tom téměř obdobně. Odpověď A – Ano volilo 53,12% žen (méně než muži). Odpověď B – Ne, si zvolilo 46,87% žen (více než muži).

Závislosti věku a pohlaví

Muži: Věková kategorie 51 – 60 let volila pouze odpověď A – Ano (100%). Zajímavou kategorií u mužů je 41 – 50 let, kdy 87,5% mužů volilo odpověď B – Ne, odpověď A – Ano volilo jen 12,5% mužů. Věková kategorie 11 – 20 let a 31 – 40 let volili procentuálně shodně obě odpovědi, odpověď A – Ano volilo 66,66% mužů

a odpověď B – Ne volilo 33,33% mužů. Věková kategorie 21 – 30 let nejčastěji také volila odpověď A – Ano (75%), odpověď B – Ne byla volena méně (25%).

Ženy a jejich věkové kategorie mají zajímavější výsledky než ty mužské. Věkové kategorie 41 – 50 let a 51 – 60 let se procentuálně přesně shodly na odpovědích, odpověď A – Ano měla 66,66% a odpověď B – Ne měla 33,33%. Věková kategorie 31 – 40 let měla shodný počet odpovědí (50% odpověď A – Ano a B – Ne). Věková kategorie 11 – 20 let měla větší procentuální podíl odpovědí B – Ne (60%), odpověď A – Ano měla pouhých 40%. Věková kategorie 21 – 30 let měla větší procentuální podíl odpovědí A – Ano (53,06%), téměř jako všechny ostatní kategorie. Odpověď B – Ne volilo jen 46,93% žen.

Shrnutí: Polovina žen, tedy u této otázky skončila, míň jak polovina mužů taktéž. Zajímavostí u této otázky můžeme shledat mužskou věkovou kategorii 41 – 50 let, kde vyhrála odpověď B, tato věková kategorie za poslední dobu rodině nelhala. Ženy to mají u věkové kategorie 11 – 20 let, ovšem už ne v tak vysokém procentuálním podílu. Celkově respondenti nedávno zalhali svým rodičům, prarodičům či dětem.

5. Jaký jste měli důvod?

Tato otázka navazuje na otázku č. 24. Ptám se zde na důvod, proč respondenti zalhali své rodině.

Jedním z důvodů je neublížit. Respondenti převážně raději volí milosrdnou lež. V rodině je to podle mých výsledků nejběžnější důvod lži. Nechtějí, aby se jim rodiče, prarodiče či děti trápili. Proto se uchylují k této možnosti. Ve volných odpovědích uvedu krásný příklad milosrdné lži.

Velký počet respondentů, kteří zalhali svým blízkým, uvedli důvod osobní a více to nerozváděli. Další důvodem proč respondenti lžou svým blízkým je soukromí. Nechtějí, aby věděli zbytečně moc, brání se tím. Velmi častým důvodem proč lžeme

svým blízkým je z prostého důvodu, něco se nám nechce, užíváme všelijaké výmluvy a pak zalžeme. Lžeme svým blízkým ze strachu, studu. Snažíme se ochránit.

Volné odpovědi:

...Ježíšek...

...milosrdná lež, nemá cenu trápit lidi, které mám ráda věcmi, které nemohou změnit, nelžu, ale neříkám pravdu, 5 let se mi podařilo utajit, že náš syn je ve vězení, řekl jim to sám, až když se vrátil, vím, že by to našim babičkám ublížilo, když se vše dozvěděli, obě mi děkovaly, že jsme je ušetřili trápení...

...přehnaná starost ze strany rodičů, tak jsem raději zalhala...

...kdybych řekla, jak daleko pojedou autem, nikdo by mi ho nepůjčil...

...matka přišla domů s novým účesem, vypadala příšerně...

Shrnutí: Svým blízkým lžeme nejčastěji proto, abychom je ušetřili trápení, neboť pravda by byla krutá. Velmi často tedy volíme milosrdnou lež. Krásný příklad je uveden ve volných odpovědích, je druhý. Napsala ho žena, která spadá do věkové kategorie 51 – 60 let. Myslím si, že správná milosrdná lež je ta, pokud opravdu člověka ušetříme velikého trápení. A ta žena ušetřila a možná přidala babičkám pár let života navíc.

7. Závěr

Na závěr této bakalářské práce bych chtěla podotknout, že lež je komunikačním problémem a nadále i bude. Jak bylo řečeno na začátku, chtěla jsem prostřednictvím této práce poukázat na tuto opomíjenou problematiku a doufám, že se mi to snad trochu povedlo. Dále doufám, že se toto téma nevytratí do pozadí a bude nadále řešeno, zkoumáno. Měly by vznikat další metody, výzkumy a literatura k tomuto tématu. A měla by být dále šířena do celého světa.

V této práci jsem se snažila charakterizovat pojem komunikace a vztah ke lži. Vysvětlit co je to pojem sociální patologie a sociální deviace, co je to normalita (vymezení hranice), konformita. Co je to socializace, toleranční limit (co to je, jak funguje), k čemu slouží společenský řád. Dále jsem se snažila o přiblížení pojmu pravda a polopravda. Dále pak vyřešit a charakterizovat pojem lež, její vnímání. Poukázat na lži v minulosti a v současnosti. Jak souvisí věk se lhaním, a to jestli jsme muž či žena. Z jakých důvodů lžeme a jak to poznáme. A velmi důležitou kapitolou zde byla Etika a lež, kde jsem se snažila přiblížit lhaní z etického hlediska.

Lež je součástí běžného života každého z nás, ať jsme ji schopni vnímat negativně či pozitivně. Lhát se bude nadále a bude si i dále vyvíjet (mutovat). Shrnu-li to, tak lidstvo samo o sobě žije se lží odedávna. Hranice normality se tedy posunula. Nejsme trestáni za lhaní upálením na hranici, ani nám není vyříznut jazyk, tak jako to bylo ve středověku. Lhaní není trestným činem ani něco zvláštního – deviantního. Naučili jsme se lež brát jako přirozenou součást, kterou prostřednictvím komunikace (verbální či neverbální) užíváme.

Když jsem si zvolila toto téma, vyslechla jsem hodně názorů, zda si jsem jistá, že jsem ne zvolila špatně. Jedním z důvodů, kterým argumentovali proti, bylo i to, že mi v dotazníkovém šetření budou respondenti lhát. Ovšem to je diskutabilní otázka, na kterou mohu jen říci, ano, může se to stát. A je velmi malá pravděpodobnost, že bych narazila na respondenta s chorobným lhaním (otázka psychologie, proto jsem ji v této práci neřešila). Argumentovat zase mohu já. Respondenti mohou lhát nejen v mém dotazníkovém šetření, ale i v jakémkoli jiném. Není to podmíněno tématem. Ale i přesto jsem s tímto rizikem raději počítala, proto dotazníkové šetření probíhalo anonymně,

pomocí internetu a emailu, kde jsem nemohla, ani neměla jak zjistit, či to dotazník je. Tím jsem chtěla částečně eliminovat možnost lhaní a zkreslení dat. I přes toto ošemetné téma se mi podařilo oslovit hodně respondentů, kteří následně dotazník vyplnili.

V druhé části této práce jsem se snažila o zodpovězení otázek: jaký je postoj a názor společnosti na lživost a jaké jsou důvody, které vedou lidi ke lžím? Myslím, že jsem daný cíl splnila. Snažila jsem se o co možná nejpřehlednější analýzu a interpretaci dat, které mi poskytlo 95 respondentů. Co mě potěšilo bylo to, že se našli respondenti, kteří můj výzkum vzali vážně a snažili se mi svými názory u otázek s volnými odpověďmi pomoci.

A jaký je tedy postoj a názor společnosti na lživost? Lež se stala běžnou součástí našeho života. Lidé ji berou tak, že k životu patří a neobejdeme se bez ní. Užívají různé typy lží. Ať se jí brání nebo z ní mají užitek, je to jedno. Lež tu je, ať ji budeme využívat jakkoli. I přes všechny pocity, které při lži prožíváme i přesto, že si myslíme, že se nevyplácí lhát, lžeme dále. Existuje přece milosrdná lež, kterou respondenti velmi často užívají a uvádí ji jako jeden z důvodů, proč lžou. Nebo otázka, zda je lež či není, když dítěti řekneme, že dárky nosí Ježíšek. Měli bychom se tedy dívat na lež i z té kladné strany.

Lež je přítomna ve všech oblastech našeho běžného života. Proto jednou z oblastí tohoto výzkumu byla oblast práce, kam se lež dostala také. Lež je i tak vtíravá, že se objevila i v rodině, partnerských vztazích. Shrnu-li to, důležité je, jak a k čemu budeme lež využívat a komu jsme tím schopni ublížit či pomoci nebo co a koho můžeme ztratit.

Výzkumem jsem potvrdila to, co jsem si myslela. Lež je „normální“ a uživatel lži jejím prostřednictvím, je schopen hodně získat nebo naopak ztratit. Lidé nepohlížejí na lháře či na lež s odporem, lhář není deviant, lhaní není tedy deviatní (nenormální). Lidé, komunity, společnost jsou schopni i odpouštět a neodsuzovat, ba naopak i pomoci.

8. Seznam literatury

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada. 218 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4727-813.

KELLER, Jan, 2004, 2005. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. 204 s. ISBN 80-864-2939-3.

KONEČNÝ, Štěpán, 2011. *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 121 s. ISBN 978-80-210-5488-2.

KŘIŠŤÁLOVÁ, Jana. *Sociální psychologie*. Přednáška. Pardubice: UPCE, 9. 3. 2011.

KŘIŠŤÁLOVÁ, Jana. *Sociální deviace*. Přednáška. Pardubice: UPCE, 27. 10. 2011.

KŘIŠŤÁLOVÁ, Jana. *Sociální deviace*. Přednáška. Pardubice: UPCE, 3. 11. 2011.

MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál. 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

MLEZIVA, Emil, 2000. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání: s příklady a obrana proti nim*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad. 238 s. ISBN 80-702-1391-4.

MOTYČKA, Jan. [internet] © 2008-2012 Distance, o.s., [cit. 8. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.distance.cz>

MUNKOVÁ, Gabriela, 2001. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 134 s. ISBN 80-246-0279-2.

NAKONEČNÝ, Milan, 1999. *Sociální psychologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha: Academia. 287 s. ISBN 80-200-0690-7.

NASHER-AWAKEMIAN, Jack, 2011. *Jak prokouknout lež a odhalit pravdu: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha: Grada. 194 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3712-6.

SPURNÝ, Joža a Viktor ČERVENÝ, 2007. *Násilí z pohledu společenských věd: sborník příspěvků z mezinárodní konference, 20. září 2007, Praha*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR. 204 s. ISBN 978-80-7251-253-9.

STRÁNSKÝ, Michal, 2012. *Lež jako filozofický problém*. Brno. 73 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. doc. PhDr. Radim Brázda, Dr.

ŠAMÁNKOVÁ, Dita a Tomáš NOVÁK, 2007. *Pravda a lež v partnerství*. Vyd. 1. Praha: Grada. 144 s. ISBN 978-802-4718-460.

TROUSIL, Michal. *Úvod do politologie*. Přednáška. Pardubice:UPCE, 20. 10. 2010.

URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ, 2008. *Sociální deviace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 167 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-335.

VYBÍRAL, Zbyněk, 2003. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci.: s příklady a obrana proti nim*. Vyd. 1. Praha: Portál. 175 s. ISBN 80-717-8812-0.

VYBÍRAL, Zbyněk, 2000. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál. 264 s. ISBN 80-717-8291-2.

9. Seznam grafů

Graf 1: Co si myslíte o lhaní?	29
Graf 2: Co si myslí o lhaní muži?	30
Graf 3: Co si myslí o lhaní ženy?	30
Graf 4: Které z výroků o lži jsou podle Vás pravdivé?	32
Graf 5: Lže se dnes více?	34
Graf 6: Užívané lži mužů	38
Graf 7: Užívané lži žen	39
Graf 8: Pocity mužů	40
Graf 9: Pocity žen.....	41
Graf 10: Vyplácí se lhát?.....	42
Graf 11: Užívání milosrdné lži.....	44
Graf 12: Vliv věku na důvody vedoucí ke lži	45
Graf 13: Vliv věku na důvody u mužů a žen dohromady	46
Graf 14: Lež a práce	48
Graf 15: Lhaní zákazníkovi, spolupracovníkovi, nadřízenému	50
Graf 16: Lhaní zákazníkům, spolupracovníkovi, nadřízenému u mužů a žen	50
Graf 17: Lhaní vynucené nadřízeným.....	52
Graf 18: Lhaní při pohovoru	54
Graf 19: Nevěra a lež	56
Graf 20: Lhaní a rodina	60

10. Přílohy

Dobrý den milý respondente,

Dotazník, který se Vám právě dostal do rukou, je praktickou částí bakalářské práce na téma Lhaní jako komunikační problém ve společnosti. Dotazník, obsahuje otázky týkající se Vašich postojů, rodiny a partnera či oblasti zaměstnání (brigáda). Vyplnění tohoto dotazníku, Vám nezabere moc času a pomůžete tím prozkoumat dosti opomíjenou problematiku. Dotazník je ANONYMNÍ, tudíž nemusíte mít strach ho vyplnit. Děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku.

Nejdříve mi zodpovězte následující otázky:

1/ Pohlaví

a/ muž

b/žena

2/ Kolik je Vám let?

a) 11-20

b) 21-30

c/31-40

d/41-50

c/51-60

d/61 a více

Vaše postoje:

3/ Co si myslíte o lhaní?

a/ je to v každém případě neodpustitelné

b/ odsuzuji pouze lež, která ublíží

c/ lhaní je přirozené, nelze ho odsuzovat

4/ Zalhali jste někdy v životě?

a/ ano

b/ ne

Další otázka je jen pro ty co odpověděli u otázky č.4 ano. Pokud jste zvolili ne, nemusíte již dále vyplňovat. Děkuji za Váš čas věnovaný tomuto dotazníku.

5/ V jakém životním období si uvědomujete, že jste zalhali poprvé?

a/ dětství

b/dospívání

c/ dospělost

6/Které z výroků o lži jsou podle Vás pravdivé? (Můžete zaškrtnout více variant)

a/ Lež je přirozená

b/Lež k životu patří

c/Bez lži se ve společnosti neobejdete

7/ Myslíte si, že se dnes lže více než v minulosti?

a/ ano

b/ne

8/ Pokud ano, proč myslíte, že to tak je?(volná odpověď)

9/ Když zjistíte, že Vám blízký člověk zalhal v něčem, co je pro Vás hodně důležité, co uděláte?(volná odpověď)

10/ Myslíte si, že když se každému dítěti od malička povídá, že dárky nosí Ježíšek, je lež, taková jakou si ji představujeme? (volná odpověď)

11/Když užíváte lež, převažují spíše

a/ lži obranné

b/lži, ze kterých mám užitek

c/lži, které mi dělají radost

d/ všechny tři

e/nevím

12/ Jaký máte pocit, když lžete někomu do očí?

a/máte strach, že se na to přijde

b/ máte pocit viny

c/radost z podvodu

13/ Myslíte si, že se vyplácí lhát?

a/ano

b/ne

14/ Užíváte tzv. „milosrdnou lež“? (Tzn. touto lží jste někomu pomohli a udělali ho šťastným?)

a/ano

b/ne

15/ Zamyslete se teď na chvíli a zkuste si vzpomenout na vaše „lži“. Myslíte si, že věkem se Vaše lži a jejich důvody měnily?

a/ano

b/ne

c/ nevím

16/ Dokázali byste uvést příklad? Např. Když mi bylo 15, lhal/a jsem rodičům o známkách ve škole, teď mi je 30 a lžu v práci, abych si ji udržel. (volná odpověď)

Pracovní zkušenosti (i brigáda):

1/ Zalhali jste někdy v práci, protože jste potřebovali zamaskovat svoji chybu?

a/ ano

b/ne

2/ Vystala v práci situace, kdy jste museli lhát – zákazníkovi, spolupracovníkovi, nadřízenému?

a/ ano

b/ne

3/Kdyby Vám, řekl(a) šéf(ová), že musíte zalhat spolupracovníkovi, jinak, že přijdete o místo, zalhali byste?

a/ano

b/ ne

4/ Zalhali byste při pohovoru, pokud byste věděli, že tak můžete získat pozici, a zaměstnavatel na to nepřijde?

a/ano

b/ ne

Rodina a partner:

1/ Pokud budete svému partnerovi/partnerce nevěrná/ý, přiznáte se?

a/ ano, přiznám

b/ne, budu lhát, abych partnera/ku neztratil

c/nevím

2/ Lžete o svém věku (příjmu, vzdělání) při seznamování?

a) ano

b) ne

3/ V dnešní době „sociálních sítí“, říkáte o sobě pravdu na internetu, co se týká vzhledu nebo charakteru?

a/ano

b/ne

4/ Zalhali jste teď někdy nedávno (v posledním roce, měsíci, týdnu?) svým rodičům, prarodičům?

a/ ano

b/ne

5/ Pokud jste odpověděli ano na otázku č. 4, jaký jste měli důvod?

Děkuji Vám ještě jednou za vyplnění dotazníku.